

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΚΑΙ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΗΣ ΣΑΛΑΜΙΝΑΣ: ΕΡΕΙΠΙΑ,
ΝΑΥΑΓΙΑ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΜΝΗΜΗ»**

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΖΗΡΓΑΝΟΣ ΚΑΖΟΛΕΑΣ (5181622)

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ: ΗΩ ΠΑΣΧΟΥ

ΑΚΑΔ. ΥΠΟΤΡΟΦΟΣ

ΑΘΗΝΑ, Ιούλιος 2023

Βεβαιώνω ότι, είμαι συγγραφέας αυτής της πτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην πτυχιακή εργασία. Επίσης έχω αναφέρει τις όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες. Επίσης βεβαιώνω ότι αυτή η πτυχιακή εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά ειδικά για τις απαιτήσεις του προγράμματος σπουδών του Τμήματος Φωτογραφίας και Οπτικοακουστικών τεχνών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής.

Ο Δηλών

Κωνσταντίνος Ζηργάνος Καζολέας

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Ηώ Πάσχου

Μέλος επιτροπής: Γιώργος Μαχιάς

Μέλος Επιτροπής: Αριστείδης Τσινάρογλου

Περίληψη

Η πτυχιακή αυτή μελετά, το γεγονός της νίκης των Ελλήνων έναντι των Περσών στη ναυμαχία της Σαλαμίνας το 480 π.Χ. και τον τρόπο με τον οποίο αξιοποιήθηκε μέσα στους αιώνες, από το εκάστοτε κυρίαρχο σύστημα, για την κατασκευή της εθνικής φαντασιακής ταυτότητας. Μέσω αυτής της έρευνας θα αποπειραθεί να εξηγηθεί, γιατί η ναυμαχία της Σαλαμίνας, αποτέλεσε το σημείο αναφοράς του Δυτικού πολιτισμού, για τον διαχωρισμό του από την Ανατολική κουλτούρα και επιτέλεσε διαχρονικά το σημείο αναφοράς ετεροπροσδιορισμού της Ευρωπαϊκής- Δυτικής ταυτότητας από τον εκάστοτε «Άλλο».

Αρχικά θα εξεταστεί η σχέση της αρχαιολογίας με τη φωτογραφία και πως αυτές οι πρακτικές αξιοποιήθηκαν για την κατασκευή του εθνικού φαντασιακού στην Ελλάδα. Οι μηχανισμοί της φωτογραφικής πρακτική και της επιστήμης της αρχαιολογίας, αναπτύχθηκαν ραγδαία στα τέλη του 19^{ου} αι. μαζί με την άνοδο των Εθνικών κρατών και αποτέλεσαν τα ιδανικά εργαλεία για την κατασκευή των νέων φαντασιακών τόπων που θα ανοικοδομούσαν τα έθνη κράτη.

Στην συνέχεια θα μελετηθεί το παράδειγμα της Σαλαμίνας και θα εξεταστεί μέσα από τις αναπαραστάσεις της ναυμαχίας του 480 π.Χ. το κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό πλαίσιο πίσω από αυτές και ποια η σχέση τους με τη μυθολογία που δομήθηκε γύρω από τη Σαλαμίνα, από την αρχαιότητα έως και τη σύγχρονη εποχή.

Τέλος, με την προσωπική μου παραγωγή έργου θα επιχειρηθεί να αποδομηθεί ο μύθος της Σαλαμίνας και να «φωτιστούν» άγνωστες πτυχές της ιστορίας, σε σχέση με την φωτογραφική αναπαράσταση, που το κυρίαρχο σύστημα προσπάθησε να αποσιωπήσει.

Summary

The subject of this thesis is how the victory of the Greeks against the Persians in the Battle of Salamis in 480 BC was utilized by dominant systems throughout the centuries for the construction of the national imaginary identity. I will attempt to explain why the Battle of Salamis became a reference point for Western civilization in its differentiation from Eastern culture and consistently served as a reference point for the hetero-identification of European-Western identity from the it's time "Other."

Initially, I will examine the relationship between archaeology and photography and how these practices were utilized for the construction of the national imaginary. The mechanisms of photographic practice and the science of archaeology developed rapidly in the late 19th century, coinciding with the rise of nation-states, and became ideal tools for constructing new imaginary sites that would rebuild nations.

Next, I will study the example of Salamis and examine, through representations of the naval battle of 480 BC, the social, political, and economic framework behind them, as well as their relationship with the mythology constructed around Salamis from antiquity to the modern era

Finally, by presenting my own artistic work, I will attempt to deconstruct the myth of Salamis and shed light on the unknown aspects of its history that the dominant system kept in silence.

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα	4
Κατάλογος εικόνων.....	5
Εισαγωγή.....	7
Κεφάλαιο 1. Τοπίο, Αρχαιολογία, Φωτογραφία και Εθνικό Φαντασιακό.....	7
1.1. Από το τοπίο, στον φαντασιακό τόπο του έθνους.....	7
1.2. Η μετουσίωση της εθνικής ιδεολογίας σε οπτικές αναπαραστάσεις.....	8
1.3. Η φωτογραφία και το φαντασιακό του έθνους (19 ^{ος} - 20 ^{ος} αι.).....	9
1.4. Η περιήγηση και το τοπίο της ναυμαχίας της Σαλαμίνας (19 ^{ος} αι.).....	15
Κεφάλαιο 2. Από το τοπίο της ναυμαχίας της Σαλαμίνας το 480 π.χ. στην κατασκευή του μύθου.....	20
Κεφάλαιο 3. Από την κατασκευή του μύθου, στην κατάρρευση του φαντασιακού.....	31
Κεφάλαιο 4. Η αποδόμηση του εθνικού φαντασιακού – η δόμηση του έργου.....	34
Συμπεράσματα.....	36
Βιβλιογραφία.....	38
Πηγές εικόνων.....	41
Παράρτημα.....	42

Κατάλογος Εικόνων

1. Maxime Du Camp, Vue de Girgeh et du littoral enleve – par l'inondation du Nil, 1849-1850. Metropolitan Museum of Art, Gilman Collection.
2. Jean-Baptiste-Louis Gros, Detail of the Parthenon Frieze, North Side. Daguerreotype, 1850. Musée d'Orsay
3. Φίλιππος Μαργαρίτης, Η Ακρόπολη της Αθήνας, 1865.
4. Frédéric Boissonnas, ο παρθενώνας στη βροχή, 1903.
5. Sougioultzoglou-Seraidari Elli (Nelly's), The Hungarian dancer Nikolska in the Parthenon, 1929. Photographic archives of the Benaki Museum.
6. Otto magnus von Stackelberg, Επιχρωματισμένη χαλκογραφία από το βιβλίο La Grèce. Vues pittoresques et topographiques, Μούλκι, το τοπίο της Ναυμαχίας της Σαλαμίνας, Γερμανία, 1811. Δημοσιεύτηκε Παρίσι 1834, 76,5X51,8 εκ.
7. F. C. Rouqueville, Επιχρωματισμένη χαλκογραφία, Ο κόλπος της Σαλαμίνας, από το βιβλίο L' Univers pittoresque, Γαλλία, 1835, 14,5 X 9εκ.
8. (Εικ. 8) F. C. Rouqueville, Χαλκογραφία, after Ο κόλπος της Σαλαμίνας, από το βιβλίο L' Univers pittoresque, Ruo Gennagio, Ιταλική έκδοση, Ιταλία, 1875, 22,7X16,7 εκ.
9. E. Radclyffe, Επιχρωματισμένη ατσαλογραφία, Ο κόλπος της Σαλαμίνας, από το βιβλίο Greece/ Pictorial, descriptive and historical, του Christofer Wordsworth, Αγγλία, 1834, 25,5X16 εκ.
10. Αλμπουμίνα επικολλημένη σε χαρτόνι, Φωτογραφία, όψη Σαλαμίνας και Ψυττάλειας από Πειραιά, Γαλλία, 1887, 26,9X21,8 εκ.
11. Castro, Lorenzo A. Battle of Actium, 31BC , 1672, Palmer Collection
12. Βολανάκης Κωνσταντίνος, Η Ναυμαχία της Σαλαμίνας, 1882, λάδι σε καμβά
13. Βελεστινλής Ρήγας, χάραξη Franz Muller, Η Χάρτα του Ρήγα (λεπτομέρεια), 1797, Πούμπλιου και Γεωργίου Μαρκίδων Πούλιου, Βιέννη, 12 φύλλα, 4 τετραγωνικά μέτρα, 1.220 αντίτυπα
14. Βελεστινλής Ρήγας, χάραξη Franz Muller, Η Χάρτα του Ρήγα (λεπτομέρειες), 1797, Πούμπλιου και Γεωργίου Μαρκίδων Πούλιου, Βιέννη, 12 φύλλα, 4 τετραγωνικά μέτρα, 1.220 αντίτυπα
15. Άγνωστος δημιουργός και ημερομηνία. Αλλαγή πίνακα στο πρωθυπουργικό γραφείο, Ιανουάριος 2019

16. Γραμματόσημο, 1912, Ελλάδα
17. Βινιέτα Ερυθρού Σταυρού, 1917, Ελλάδα
18. Άγνωστος δημιουργός, Στιγμιότυπο οθόνης από βίντεο στο YouTube, που ανάρτησε ο λογαριασμός του Ελληνικού Κοινοβουλίου στις 21/12/2020.
19. Dimitris Paramitsos, EPA-EFE, A handout photo made available by the Greek PM's press office shows US Secretary of State Mike Pompeo (L) and Greek Prime Minister Kyriakos Mitsotakis (R) during their visit to the military facilities of the Souda Naval Base in Chania, Crete Island, 29 September 2020.
20. Κάρτα Eucaloi. Άγνωστη Ημερομηνία, αρχείο Βελτανισιάν Π.
21. Άγνωστος Δημιουργός και ημερομηνία. Ο Πάνος Καμμένος, ως Υπουργός Άμυνας, επισκέπτεται τον αρχαίο λιμένα Σαλαμίνας, για τις επετειακές εκδηλώσεις της ναυμαχίας της Σαλαμίνας.
22. Li Xueren, Xinhua picture alliance, Chinese Ppresident Xi Jinping visited the port of Piraeus in November 2019, praising it as an "exemplary project

Εισαγωγή

Στα τέλη του Σεπτέμβρη, του 480 π.Χ. στο στενό πέρασμα μεταξύ Σαλαμίνας και Αττικής, πραγματοποιείται, το ιστορικό γεγονός της Ναυμαχίας της Σαλαμίνας. Όπως διαβάζουμε στο «Η Αθήνα στις φλόγες, η Περσική εισβολή στην Ελλάδα και η εκκένωση της Αττικής», του Garland R. (2018), ο Πέρσης Βασιλιάς, Ξέρξης, έχοντας νικήσει στη μάχη των Θερμοπύλων, φτάνει στην Αθήνα, την οποία βρίσκει άδεια και την καταλαμβάνει με ευκολία. Οι Αθηναίοι, είχαν εγκαταλείψει την πόλη, ύστερα από προτροπή του στρατηγού Θεμιστοκλή και προετοιμάζονταν για την τελική μάχη στις ακτές της Σαλαμίνας. Η Σαλαμίνα και ειδικά η χερσόνησος της Κυνόσουρας, επιλέχθηκε από τους Αθηναίους, ως τόπος διεξαγωγής της ναυμαχίας καθώς, τα νερά ήταν συγκριτικά ρηχά, και η αθηναϊκή τριήρης, ένα ευέλικτο σκάφος, με μικρές αναλογίες, ελαφρύ και ταχύτατο είχε συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι των μεγάλων και δυσκίνητων πολεμικών πλοίων των Περσών, με αποτέλεσμα να επιφέρει βαρύτατο πλήγμα στο γόητρο της Περσικής Αυτοκρατορίας. Αυτή η νίκη θα διαμόρφωνε την σύγχρονη ταυτότητα του Δυτικού Πολιτισμού και θα οριστεί ως το σημείο τομής μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Η νίκη των Ελλήνων στη Σαλαμίνα εξυπηρετούσε ιδανικά το Ευρωπαϊκό φαντασιακό του 19^{ου} αιώνα, περί Ανωτερότητας της Δύσης έναντι της «βάρβαρης» Ανατολής και την ιδέα της ιστορικής συνέχειας από τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό στον Ευρωπαϊκό διαφωτισμό και την ανάδειξη των εθνών κρατών στην Ευρώπη.

Κεφάλαιο 1

Τοπίο, Αρχαιολογία, Φωτογραφία και Εθνικό Φαντασιακό

1.1 Από το τοπίο, στον φαντασιακό τόπο του έθνους

Το τοπίο, σύμφωνα με το Συμβούλιο της Ευρώπης το 2000 στην Φλωρεντία, ορίζεται ως «Μία περιοχή που γίνεται αντιληπτή από ανθρώπους και της οποίας ο χαρακτήρας είναι αποτέλεσμα δράσης και αλληλεπίδρασης φυσικών και/ή ανθρώπινων παραγόντων.»¹ Δηλαδή η έννοια του τοπίου δεν αφορά μία συγκεκριμένη γεωγραφική ενότητα, αλλά την πρόσληψή της από το ανθρώπινο βλέμμα. Ο Lucius Burckhardt, σημειώνει πολύ ευστοχά πως «Το τοπίο δεν έχει αυτοτελή ύπαρξη, πάρα αποτελεί κατασκεύασμα του πολιτισμού και

¹ <http://www.worldlii.org/int/other/treaties/COETSER/2000/2.html> Πρόσβαση 02/05/2023

της διανοήσής μας».² Θέλοντας και εκείνος να αποδώσει την διαμεσολάβηση του παρατηρητή αλλά και του κοινωνικού, οικονομικού και πολιτικού γίνεσθαι.

Με την άνοδο των εθνικών κρατών το 19^ο αιώνα όμως, η αφηρημένη έννοια του τοπίου, μετουσιώνεται σε ένα χώρο πολιτισμικών συγκλίσεων, προκειμένου να δημιουργηθεί ο κοινός τόπος, όπου θα ανοικοδομηθούν τα νέα κράτη. «Τα έθνη-κράτη πλάθουν συμβολικές κατασκευές για να ενισχύσουν την αίσθηση του ανήκειν, κατασκευάζουν ταυτότητες, συλλογικές μνήμες και φαντασιακές κοινότητες» (Anderson, 1997)³. Ο Anderson (1997), επίσης συμπληρώνει ότι «το έθνος συλλαμβάνεται με τη φαντασία ως οριοθετημένο, γιατί ακόμα και το μεγαλύτερο από αυτά, που περιλαμβάνει ίσως και ένα δισεκατομμύριο ανθρώπινες ζωές, έχει καθορισμένα, έστω και αν είναι ελαστικά, σύνορα, πέρα από τα οποία βρίσκονται άλλα έθνη»⁴. Το τοπίο λοιπόν, παραμένει μια ανθρωπογενής κατασκευή, μόνο που αυτή τη φορά, η οριοθέτησή του, χωρική και εννοιολογική, δεν ορίζεται κυρίως από τον εκάστοτε παρατηρητή, όσο από την κυρίαρχη εθνική ιδεολογία. Σε αυτή την νέα πραγματικότητα, χρειάζεται να κατασκευαστεί πειστικά αυτός ο κοινός τόπος, της νέας φαντασιακής εθνικής κοινότητας. Το εθνικό φαντασιακό δεν αρκεί από μόνο του, χρειάζεται και η υλικότητα που παρέχουν τα λείψανα του παρελθόντος. Με αυτόν τον τρόπο, οι αρχαιότητες, μετουσιώνουν την υλικότητα, την αίσθηση της αυθεντικότητας καθώς και τη σχέση με το έδαφος, το μελλοντικό έθνος. Όπως διαπιστώνει ο Χαμηλάκης (2007), «Το εθνικό φαντασιακό λειτουργεί δια της εικονοποιίας και κατασκευάζει έναν κοινό τόπο... αρχαία ευρήματα και τέχνηρα μπορεί να θεωρηθούν ως ουσιώδη εμβλήματα, εικόνες και υλικά ορόσημα, τα οποία καθορίζουν τον κοινό τόπο του έθνους.»⁵

1.2 Η μετουσίωση της εθνικής ιδεολογίας σε οπτικές αναπαραστάσεις

Η αρχαιολογία ως επιστήμη και η ραγδαία ανάπτυξή της που συνέπεσε με την άνοδο των εθνικών κρατών το 19^ο αιώνα, ήταν το ιδανικό εργαλείο για τη μετουσίωση του εθνικού φαντασιακού σε υλική πραγματικότητα. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε πως η Ελληνική Αρχαιολογική Υπηρεσία είναι η παλιότερη αρχαιολογική υπηρεσία εθνικού κράτους στην

² Σταθάτος Γ. (1996). (Επιμ. Κ. Μανωλίδης, Θ. Καναρέλης) Η διεκδίκηση της υπαίθρου, Εκδόσεις Ινδίκτος,

³ Anderson B. (1997): Φαντασιακές Κοινότητες, στοχασμοί για τις απαρχές και τη διάδοση του εθνικισμού. ΝΕΦΕΛΗ

⁴ Anderson B. (1997): Φαντασιακές Κοινότητες, στοχασμοί για τις απαρχές και τη διάδοση του εθνικισμού. ΝΕΦΕΛΗ

⁵ Χαμηλάκης Γ. (2007) Το Έθνος και τα ερείπιά του, αρχαιότητα, αρχαιολογία, και εθνικό φαντασιακό στην Ελλάδα. Εκδόσεις του 21^{ου} .

Ευρώπη, η οποία ιδρύθηκε το 1833, ενώ η «Εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία» ιδρύθηκε και αυτή, μόλις λίγα χρόνια μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους το 1837. Τα αρχαιολογικά έργα του 19^{ου} αιώνα αλλά και του 20^{ου} αιώνα ταυτίστηκαν με την ανάδειξη των γραμμικών εθνικών αφηγήσεων. Έως το 1890 η Ελλάδα μετρούσε ήδη πολλά μουσεία στην επικράτειά της, τα οποία επιτέλεσαν τον ρόλο των «μαρτύρων», της αδιάληπτης συνέχειας από την αρχαία Ελλάδα στην ίδρυση του Ελληνικού κράτους. «Τα μουσεία δίνουν στο έθνος την ιστορία του και μια αίσθηση κοινής κληρονομιάς, παρουσιάζοντας τα καθοριστικά χαρακτηριστικά της εθνικής ταυτότητας και την ιστορική απόδειξη της ύπαρξής του. Επίσης εκφράζουν τον ιδρυτικό μύθο του κράτους, όπως κάνουν και οι αρχαιολογικοί χώροι και τα αναστηλωμένα ερείπια με τα οποία τα μουσεία έχουν πολύ στενή σχέση.» (Pretes, 2003)⁶. Σύμφωνα με τον Πλάτσο Δ. (2016) «Σταδιακά αρχίζει να σχηματοποιείται μία εμμονική αντίληψη, σύμφωνα με την οποία, η νεοσύστατη Ελλάς έπρεπε να εργάζεται για την ευταξία των αρχαιολογικών χώρων, έτσι ώστε να ικανοποιηθεί το πάντοτε απαιτητικό βλέμμα του δυτικού περιηγητή, που έρχονταν στη γη που γέννησε την κλασική αρχαιότητα, απλώς και μόνο για να βεβαιωθεί, ότι όλα έβαιναν καλώς». ⁷ Έμφαση δόθηκε στην κλασική Ελλάδα και άλλες εποχές της αρχαιότητας, «σβήστηκαν» από τον πολιτισμικό χάρτη. Η Κλασική Ελλάδα (480 π.Χ.-323 π.Χ.) με την ανάπτυξη των τεχνών και των γραμμάτων, τη καθιέρωση του Δημοκρατικού πολιτεύματος (περίπου 462 π.Χ.) εξυπηρετούσε εξαιρετικά τη μυθολογία που δομούσαν ήδη από την ίδρυση του Ελληνικού κράτους. Η στοχοπροσήλωση στην κλασική Ελλάδα, απέκοψε την χώρα από το ιστορικό και κοινωνικό της πλαίσιο. Πολλά μνημεία που δεν ανήκαν στην κλασική εποχή κατεδαφίστηκαν τον 20^ο αιώνα, ενώ αναστηλώθηκαν όσα σχετίζονταν με αυτή. Η πρωτεύουσα της Ελλάδας, μεταφέρθηκε από το Ναύπλιο, στην ασήμαντη και γεωπολιτικά αδιάφορη για την εποχή Αθήνα, προκειμένου να εδραιωθεί το αφήγημα.

1.3 Η φωτογραφία και το φαντασιακό του έθνους (19^{ος} - 20^{ος} αι.)

Στην κατασκευή του μύθου, πέρα από την αρχαιολογία, σημαντικό ρόλο επιτέλεσε και η φωτογραφία και η σχέση αυτής με την αρχαιολογία. Η εφεύρεση της φωτογραφίας συμπίπτει με τις εκτεταμένες αρχαιολογικές ανασκαφές ξένων σχολών στα τέλη του 19^{ου} αιώνα στην Ελλάδα, την Αίγυπτο, την Ιταλία, και χωρών της μέσης Ανατολής και Β. Αφρικής.

⁶ Pretes, M. (2003). Tourism and nationalism. *Annals of Tourism Research*.

<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S016073830200035X?via%3Dihub>

⁷ Πλάτσο Δ. (2016) Το πρόσφατο μέλλον, η κλασική αρχαιότητα ως βιοπολιτικό εργαλείο. Νεφέλη

«Αξιόλογο παράδειγμα φωτογράφισης μνημείων με χαρακτήρα τεκμηριωτικό και με πρόθεση να παρουσιάσει τα μνημεία ως ταξιδιωτικά «σουβενίρ» αποτελεί το φωτογραφικό έργο του επαγγελματία Maxime du Camp (1822-1894). Χρησιμοποιεί τη βελτιωμένη μέθοδο του Gustave C. Le Gray, την οποία υιοθέτησε στα ταξίδια του στην Αίγυπτο το 1849-1851, συνοδευόμενος από τον συγγραφέα Gustave Flaubert (1821-1888). Στο ταξίδι του γυρισμού από την Αίγυπτο, επισκέπτονται και την Αθήνα, που όμως δεν φωτογράφισαν.»⁸

(Εικ.1) Maxime Du Camp, *Vue de Girgeh et du littoral enleve – par l'inondation du Nil*, 1849-1850. Metropolitan Museum of Art, Gilman Collection.

Οι φωτογραφίες που απεικόνιζαν αρχαιολογικά αξιοθέατα στην Ελλάδα, έφτασαν σε όλα τα πλάτη και μήκη του κόσμου, χάρη στους περιηγητές, που δημιούργησαν το πρώτο κύμα μαζικού τουρισμού. Οι φωτογραφικές απεικονίσεις τους, που συχνά είχαν αναμνηστικό χαρακτήρα, εκπλήρωναν ταυτόχρονα την φανταστική οπτική τους για την Ελλάδα, έλαβαν μαζικές διαστάσεις χάρη στην πρώιμη τουριστική βιομηχανία. Οι επαγγελματίες φωτογράφοι, ανταποκρίθηκαν στις ανάγκες της αγοράς και της εποχής, για εικόνες που αναπαρήγαγαν το κλασικό στερεότυπο που γοήτευε τους δυτικούς περιηγητές στην Ελλάδα. Η αναπαραγωγή αυτή γίνονταν σε τέτοιο βαθμό, που συχνά με περίτεχνους τρόπους, αποκόβονταν τα σύγχρονα στοιχεία της Αθηναϊκής ή επαρχιακής ζωής. Τα μνημεία εμφανίζονταν σε κενό ιστορικό και κοινωνικοπολιτικό τόπο, ενισχυμένα με επικά κυρίως ή και βουκολικά στοιχεία. Τα εθνικά μνημεία, που τα οικειοποιούνταν οι φιλέλληνες και οι

⁸ Hellner M. (2023) Ιστορία της αρχαιολογικής φωτογραφίας στην Ελλάδα. ΟΤΑΝ εκδόσεις

περιηγητές, έπρεπε να παραμείνουν «καθαρά», απαλλαγμένα από αλλότρια στοιχεία. «Αυτές οι πρακτικές, που απέληξαν, στην κατασκευή ενός αποστειρωμένου, κλασσικού υλικού παρελθόντος, αποτέλεσαν, λίαν πρόσφορο έδαφος για τη νέα βιομηχανία οπτικών αγαθών, τη φωτογραφία. Έχοντας εφευρεθεί στα τέλη της δεκαετίας του 1830 και εισήχθη στην Ελλάδα σχεδόν αμέσως, η φωτογραφία επωφελήθηκε από τα άψογα, καλαίσθητα στερεοτυπικά και αποστειρωμένα θέματα που είχαν δημιουργήσει οι αρχαιολογικές πρακτικές, και προορίζονταν πρωτίστως για έκθεση και οπτική κατανάλωση. Θα μπορούσε να πει κανείς, πως οι αρχαιολόγοι έστηναν και οι φωτογράφοι φρόντιζαν για την οπτική αναπαραγωγή τους και την ευρεία κυκλοφορία τους. Κατά συνέπεια, οι δύο μηχανισμοί, αρχαιολογικός και ο φωτογραφικός, αποτέλεσαν μέρος της ίδιας διαδικασίας και λειτούργησαν μέσα στο ίδιο πλαίσιο.»⁹ Αυτό ήταν το νέο «εργαλείο» το οποίο θα οδηγούσε με γοργά βήματα το Ελληνικό κράτος στην νεοτερικότητα, εδραιώνοντας το φαντασιακό του αφήγημα. Η φωτογραφία άλλωστε, εκείνη την περίοδο, αποτελούσε ένα αδιαμφισβήτητο αποδεικτικό στοιχείο, αυτό ακριβώς που αναζητούσε και το νεοσύστατο Ελληνικό κράτος. Πριν την ανακάλυψη της φωτογραφίας τον 19^ο αιώνα, το μέσο της αρχαιολογικής τεκμηρίωσης ήταν το σχέδιο. Το εθνικό φαντασιακό μετουσιώθηκε σε ύλη, χάρη στη φωτογραφία και την αρχαιολογία. Σημαντική ήταν η συνεισφορά του Joseph-Philibert Girault de Prangey (1804-1892), ο οποίος αποθανάτισε τα ερείπια του Ελληνικού τοπίου και δημιούργησε από το ταξίδι του στην Ελλάδα μία από τις μεγαλύτερες συλλογές δαγγεροτυπιών της εποχής. Επίσης αξιοσημείωτες ήταν και οι φωτογραφικές απεικονίσεις των Jean Baptist Louis Gros (1793-1870), Eugene Piot (1812-1890), James Robertson (1813-1888) και August Max Freiherr von Oppenheim (1860-1946).

(Εικ. 2) Jean-Baptiste-Louis Gros,
Detail of the Parthenon Frieze, North
Side. Daguerreotype, 1850. Musée
d'Orsay

⁹ Χαμηλάκης Γ. (2007) Το Έθνος και τα ερείπιά του, αρχαιότητα, αρχαιολογία, και εθνικό φαντασιακό στην Ελλάδα. Εκδόσεις του 21^{ου}.

Όπως επισημαίνει ο Σταθάτος (1996) «Και οι Έλληνες φωτογράφοι στράφηκαν προς το τοπίο της πατρίδας τους, η ματιά τους βρέθηκε να είναι ίδια ακριβώς με αυτή των ξένων. Δηλαδή, με ελάχιστες εξαιρέσεις, είδαν και αυτοί τη χώρα τους σαν ένα σχεδόν ακατοίκητο σκηνικό, στη μέση του οποίου ορθώνονταν με γεωμετρική αυστηρότητα και ψευδοεπιστημονική ακρίβεια οι αρχαίες πέτρες, τα μνημεία των ευγενών προγόνων τους.»¹⁰ «Η Γαλλική εφεύρεση θα χρησιμοποιηθεί από τους Έλληνες φωτογράφους με κάποια καθυστέρηση, δηλαδή μετά το 1848. Το γεγονός αυτό οφείλεται στις υπάρχουσες συνθήκες του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, οι οποίες αρχικά δεν είναι ευνοϊκές για τη διάδοση της νέας εφεύρεσης. Οι πρώτοι Έλληνες φωτογράφοι ήταν οι: Φίλιππος Μαργαρίτης, Δημήτριος Κωνσταντίνου και Πέτρος Μωραΐτης.»¹¹ (Hellner M. 2023). Και οι Έλληνες φωτογράφοι αξιοποίησαν τη φωτογραφία διαμεσολαβημένη από την οριενταλιστική και «κρυπτοαποικιακή» ματιά των περιηγητών.

(Εικ.3) Φίλιππος Μαργαρίτης, Η Ακρόπολη της Αθήνας (1865)

Η τέχνη της φωτογραφίας σε συνδιασμό με την επιστήμη της αρχαιολογίας εξελίχθηκαν μέσα στα επόμενα χρόνια, όμως η σχέση τους και η εξυπηρέτησή τους στο φανταστικό αφήγημα τους δεν άλλαξε. Ενδιαφέροντα παραδείγματα είναι αυτά των Frédéric Boissonnas (1858-1946) και Nelly's (Έλλη Σουγιουλτζόγλου-Σεραϊδάρη) (1899-1998). Ο Boissonnas μεταξύ 1903 και 1933 ταξίδεψε στην Ελλάδα και κατέγραψε συστηματικά το αρχαιολογικό και ιστορικό τοπίο της, εξυπηρετώντας το αφήγημα της ιστορικής συνέχειας.

¹⁰Σταθάτος Γ. (1996) Η επινόηση του Ελληνικού τοπίου.

<https://www.stathatos.net/sites/default/files/texts/237.i-epinoisi-toy-topioy-elliniko-topio-kai-elliniki-fotografia.stathatos.net.1976600827.pdf> (Πρόσβαση 06/06/2023)

¹¹ Hellner M. (2023) Ιστορία της αρχαιολογικής φωτογραφίας στην Ελλάδα. ΟΤΑΝ εκδόσεις

Μεταξύ άλλων, φωτογράφησε τους Δελφούς την Αρχαία Ολυμπία, τη Δωδώνη, την Κνωσό, τη Δήλο και ακολούθησε και το ταξίδι του Οδυσσέα. Η Nelly's, «θα την προσανατολίσει προς μία ελληνοκεντρική και συντηρητικότερη αντιμετώπιση της θεματογραφίας... Από το 1927 η Nelly's περιοδεύει την ελληνική ύπαιθρο στοιχειοθετώντας το πανόραμα της Ελλάδας του Μεσοπολέμου. Ελληνίδα της διασποράς, συνθέτει φωτογραφικά μία Ελλάδα «ειδυλλιακή». Μέσα από τα επίσημα τουριστικά έντυπα που κυκλοφόρησαν με φωτογραφίες της στο εξωτερικό, διαμορφώθηκαν οι πρώτες βάσεις-οπτικά σύμβολα της ελληνικής «τουριστικής φιλοσοφίας».¹² Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει το μεταγενέστερο ποίημα του Νικόλα Κάλα «Ακρόπολη» (1998), επίσης γνωστού ως Νικήτας Ράντος ή Νικόλας Καλαμάρης, στο οποίο ασκεί κριτική στην ματιά του Boissonnas και της Nelly's και σκιαγραφεί με καυστικό τρόπο τον ρόλο που επιτέλεσαν οι φωτογραφίες τους.

(Εικ. 4) Frédéric Boissonnas, ο Παρθενώνας στη βροχή, 1903.

(Εικ. 5) Sougioultzoglou- Seraidari Elli (Nelly's), The Hungarian dancer Nikolska in the Parthenon, 1929. Photographic archives of the Benaki Museum.

¹² https://www.benaki.org/index.php?option=com_collections&view=creator&id=99&collectionId=20&lang=el
Πρόσβαση 02/05/2023

«Στο πρώτο πλάνο
ο Παρθενός
ο δηλητηριασμένος με ψυχαρική μελάνη
ο ψεύτικος, ο νεκρός
ο σκοτωμένος με φακό σε πλούσιο χαρτί
από τον Μπουασονά
νεκροθάπτη της Ελλάδας —
για φόντο χέρια σταυρωμένα
μπλεγμένα
σε θέση προσευχής
...
πάνου στα μάρμαρα
πόδια, κοιλιά, στήθια, χέρια
μαλλιά ξέπλεκα
της Νταλιάς
αλλά οι τρίχες κομμένες
είναι χορεύτρα που βαρέθηκε τα παρκέτα
και πηδά
σε παλιά μάρμαρα
προκλητικά
πηδά ανάμεσα σε κολόνες
τοποθετημένες φανταστικά
από ποιητή μεγαλόπνοο πολύ
τον Χερ Καρλ Μπέντεκερ—
κι όλα αυτά
κάποια έκθεσης Ζαππείου ο προβολέας
ρεκλάμα οίκου γαλλικού
τα χτυπάει σαδικά...»¹³

¹³ Κάλας Ν. (1998), «Ακρόπολη». *Γραφή και φως*, Ίκαρος.

Σημαντικός σταθμός στην πορεία των περιηγητών και των φιλελλήνων, ήταν η Ακρόπολη, οι Δελφοί, η αρχαία Ολυμπία και η Σαλαμίνα. Η Σαλαμίνα είχε χαραχθεί σε εξέχουσα θέση στο ευρωπαϊκό φαντασιακό λόγω της μάχης του 480 π.χ. Η αναπάντεχη, λόγω αριθμητικής υπεροπλίας, νίκη των Ελλήνων έναντι των Περσών, επιφέρει βαρύτατο πλήγμα στο γόητρο της Περσικής Αυτοκρατορίας και όπως θα δούμε παρακάτω, αυτή η νίκη θα διαμόρφωνε την σύγχρονη ταυτότητα του Δυτικού Πολιτισμού και θα οριστεί ως το σημείο τομής μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Η Σαλαμίνα όμως, είχε ένα σημαντικό μειονέκτημα στην εξυπηρέτηση του αφηγήματος, η μυθολογία της δεν έβρισκε αντιστοιχία με το αρχαιολογικό της τοπίο. Ως ναυμαχία, τα υλικά κατάλοιπά της βρίσκονταν στο βυθό της θάλασσας και είχαν χαθεί, ενώ δεν είχαν γίνει συστηματικές ανασκαφές στην περιοχή. Το τοπίο έπρεπε να επινοηθεί από την αρχή και να ταυτιστεί με την μυθολογία της.

1.4 Η περιήγηση και το τοπίο της ναυμαχίας της Σαλαμίνας (19^{ος} αι.)

Από τον 18^ο αιώνα υπάρχουν χάρτες που αποδίδουν τα Στενά της Σαλαμίνας με τη θέση των αντιμαχόμενων στόλων που συνοδεύουν τα περιηγητικά κείμενα. Οι εικαστικές απεικονίσεις της Ναυμαχίας, που δημιουργούνται από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα και έπειτα, αποτελούν φανταστικές αποδόσεις της γεωγραφίας του τοπίου. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, στόχος είναι η δημιουργία εντυπωσιακών τοπίων και η ενίσχυση του πομπώδους αισθήματος της νίκης. Η πιο πιστή απεικόνιση του κόλπου της ναυμαχίας σίγουρα παραμένει αυτή του βαρόνου Otto Magnus von Stackelberg το 1811, πάνω στην οποία βασίστηκαν κατά κύριο λόγο και οι υπόλοιπες αναπαραστάσεις της περιοχής. Στον πίνακα του Stackelberg, η βλάστηση είναι χαμηλή, ο τόπος κατά κύριο λόγο ξερός και άγονος, με λίγες καλλιεργήσιμες εκτάσεις, τα βουνά με χαμηλό υψόμετρο και τίποτα δεν θυμίζει τις ένδοξες περιγραφές της μυθολογίας της ναυμαχίας. Αντίθετα με την πάροδο των χρόνων και όσο η μυθολογία της ναυμαχίας είναι ακόμα πιο επιτακτική για την διαιώνιση των στερεοτύπων από την μία και των θρύλων από την άλλη, συναντάμε απεικονίσεις πομπώδεις, γραφικές, που δεν αντιστοιχούν στην πραγματικότητα του τοπίου. Σε επιχρωματισμένη ατσαλογραφία, «Ο κόλπος της Σαλαμίνας», E. Radclyffe, από το βιβλίο *Greece/ Pictorial, descriptive and historical*, του Christofer Wordsworth, Αγγλία, 1834, (25,5X16 εκ.), απεικονίζεται ο όρμος με κοφτερά και πομπώδη βράχια και απότομους γκρεμούς, ενώ τα πλοία από φτωχικά ψαροκάικα, θυμίζουν κινεζικά εμπορικά σκάφη. Η σύνθεση συμπληρώνεται με πουλιά που πετούν γύρω από τα καΐκια, συμπληρώνοντας περίτεχνα την παλέτα του εξωτισμού και του οριενταλισμού. Στην ίδια λογική το 1835, ατσαλογραφία, «Ο

κόλπος της Σαλαμίνας», E. Radclyffe , από το βιβλίο Greece/ Pictorial, descriptive and historical, του Christofer Wordsworth, Αγγλία, 1834, (24,5X15 εκ.) του Radclyffe και πάλι. Η οπτική του κόλπου θυμίζει εξαιρετικά αυτή του Otto Magnus von Stackelberg. Εντυπωσιακά βράχια, με πλήθος καραβιών στο βάθος, ενώ αυτή τη φορά έρχεται σε πρώτο πλάνο το ανθρώπινο στοιχείο, μια οικογένεια (;) ή παρέα (;), δειπνεί, έχοντας ανάψει φωτιά, με θέα τον κόλπο της ναυμαχίας. Δύο ακόμα στοιχεία που παρουσιάζουν ενδιαφέρον είναι, η παρουσία αλόγων στο βάθος, που ενισχύει την επική διάσταση του τοπίου αλλά και το δέντρο κάτω από το οποίο βρίσκεται η οικογένεια. Το δέντρο αυτό δεν θυμίζει σε καμία περίπτωση την βλάστηση του νησιού, αντίθετα όπως τα καράβια στην προηγούμενη ατσαλογραφία, φέρει χαρακτηριστικά από χώρες της Ανατολής και της Ασίας, ενισχύοντας έτσι το στοιχείο του εξωτισμού. Πολύ ενδιαφέρον παρουσιάζει και η ατσαλογραφία του του F. C. Rouqueville, Χαλκογραφία, «after» «Ο κόλπος της Σαλαμίνας», από το βιβλίο «L' Univers pittoresque» του F. C. Rouqueville, Ruo Gennagio, Ιταλική έκδοση, Ιταλία, 1875, (22,7X16,7 εκ.), η οποία στην ουσία είναι μία αντιγραφή αυτής του , E. Radclyffe, λιγότερο περίτεχνη, αλλά με μόνη και ουσιαστική διαφορά πως από την εικόνα απουσιάζουν οι γυναίκες και τα παιδιά. Στην μυθολογία ενός τέτοιου τοπίου, η οποία βασίζεται στην ανδρεία και την πολεμική αρετή φυσικά δεν θα μπορούσαν να περιλαμβάνονται γυναίκες και παιδιά. Σε αντιπαραβολή αυτών, βλέπουμε φωτογραφικές απεικονίσεις του τοπίου το 1887. (Αλμπουμίνα επικολλημένη σε χαρτόνι, Φωτογραφία, όψη Σαλαμίνας και Ψυττάλειας από Πειραιά, Γαλλία, 1887, (26,9X21,8 εκ.)

(Εικ. 6) Otto magnus von Stackelberg, Επιχρωματισμένη χαλκογραφία από το βιβλίο La Grèce. Vues pittoresques et topographiques, Μούλκι, το τοπίο της Ναυμαχίας της Σαλαμίνας, Γερμανία, 1811. Δημοσιεύτηκε Παρίσι 1834, 76,5X51,8 εκ.

(Εικ. 7) F. C. Rouqueville, Επιχρωματισμένη χαλκογραφία, Ο κόλπος της Σαλαμίνας, από το βιβλίο L' Univers pittoresque, Γαλλία, 1835, 14,5 X 9εκ.

(Εικ. 8) F. C. Rouqueville, Χαλκογραφία, after Ο κόλπος της Σαλαμίνας, από το βιβλίο L' Univers pittoresque, Ruo Gennagio, Ιταλική έκδοση, Ιταλία, 1875, 22,7X16,7 εκ.

(Εικ. 9) E. Radclyffe, Επιχρωματισμένη ατσαλογραφία, Ο κόλπος της Σαλαμίνας, από το βιβλίο Greece/ Pictorial, descriptive and historical, του Christofer Wordsworth, Αγγλία, 1834, 25,5X16 εκ.

(Εικ. 10) Αλμπουμίνα επικολλημένη σε χαρτόνι, Φωτογραφία, όψη Σαλαμίνας και Ψυττάλειας από Πειραιά, Γαλλία, 1887, 26,9X21,8 εκ.

Στην διαιώνιση αυτού του αφηγήματος συνέβαλαν τόσο όσο οι περιηγητές οι φιλέλληνες με πιο γνωστό τον Λόρδο Μπάϊρον . Ο Λόρδος Μπάϊρον ύμνησε τη Σαλαμίνα μέσα από την ποίησή του. Το 1810, στο πρώτο του ταξίδι στην Ελλάδα, ο Μπάϊρον επισκέφτηκε το νησί της Σαλαμίνας με πρόθεση να εμπνευστεί από το μέρος όπου οι Έλληνες εξόντωσαν τον εχθρό από την Ανατολή. Ο Μπάϊρον αποτύπωσε την καταστροφή του Ξέρξη στο ποίημά του Δον Χουάν, «Ο ελληνικός ύμνος» (1818) αλλά και στο ποιήμα του Γκιαούρ, (1814).

«Καμιά πνοή αγέρα δεν σπάει το κύμα
Που αργοκυλά από του Αθηναίου τον τύμβο,
Τον τύμβο που αστραφτοκοπά κει πάνω από τα βράχια
Απ' όπου πρωτοχαιρετά τον επιδέξιο τιμονιέρη
που από το μπάρκο του γυρνά.
Ψηλά, πάνω από τη γη που μάταια εκείνος έσωσε –
Πότε, άραγε θα ξαναγεννηθεί με το δικό του ανάστημα ήρωας :

...

Σίμωσε, θλιβερέ συ σκλάβε, των αλυσίδων εραστή!
Τούτες δεν είναι τάχα οι Θερμοπύλες;

...

Τούτα τα γαλανά νερά που σε τυλίγουν
Ω τέκνο δουλικό του ελεύθερου –
Μίλα, ποια είναι τούτη η θάλασσα, ποια τούτη η ακτή!
Μην είναι τούτο το στενό, της Σαλαμίνας ο βράχος;
Τούτες οι σκηνές – η ιστορία τους δεν είναι άγνωστη –
Ορθώσου και πάλι, βρες το ανάστημά σου!
Απ' των προγόνων σου τις στάχτες αναγεννήσου,
Από τ' αποκαΐδια της αρχαίας τους πυράς...».¹⁴

¹⁴ Byron Baron Byron G. G. (1814). A Fragmnet of a Turkish Tale. Thomas Davison. Oxford University. Ελεύθερη μετάφραση.

Κεφάλαιο 2

Από το τοπίο της ναυμαχίας της Σαλαμίνας το 480 π.χ. στην κατασκευή του μύθου

«Τέσσερεις φορές το μουσείο. Τέσσερεις φορές στο μουσείο της Χιροσίμα. Είδα τους επισκέπτες να περιφέρονται. Τους επισκέπτες να περιφέρονται, χαμένοι στις σκέψεις τους, ανάμεσα στις φωτογραφίες, τις αναπαραστάσεις, μίας που δεν υπήρχε τίποτε να δεις. Τις φωτογραφίες, τις αναπαραστάσεις μίας που δεν υπήρχε τίποτε να δεις. Τις επεξηγηματικές πινακίδες... Οι αναπαραστάσεις, δεν θα μπορούσαν να είναι πιο αληθοφανείς. Η ψευδαίσθηση, είναι τόσο τέλεια, που κάνει τους τουρίστες να δακρύζουν.»¹⁵ Alain Resnais (1959)

Οι περιηγητές, οι φιλέλληνες, οι αρχαιολογικές σχολές των Ευρωπαϊκών χωρών, αλλά και οι Έλληνες αρχαιολόγοι, δεν είναι οι πρώτοι που αποπειράθηκαν την κατασκευή της μυθολογίας γύρω από τη ναυμαχία της Σαλαμίνας, η προσπάθεια ξεκινάει ήδη από τον 5^ο αιώνα μ.Χ. και φτάνει μέχρι και της ημέρες μας. Η νίκη στη ναυμαχία της Σαλαμίνας θα διαμόρφωνε την σύγχρονη ταυτότητα του Δυτικού Πολιτισμού και θα ορίζονταν ως το σημείο τομής μεταξύ Ανατολής και Δύσης από τους Αρχαίους Έλληνες και τους Ρωμαίους, μέχρι το καθεστώς του Μεταξά (1936-1941) και τη δικτατορία των Συνταγματαρχών (1967-1974) στην Ελλάδα του 20^{ου} αιώνα.

Σύμφωνα με τους Βελτανισιάν και Χαιρετάκη (2022), «Η Ναυμαχία της Σαλαμίνας αποκτά έκτοτε δεσπόμενη θέση στη συλλογική μνήμη των Ελλήνων και ήδη από τον 5^ο αιώνα π.Χ. η Αθήνα την χρησιμοποιεί ως το υπέρτατο σύμβολο πολιτιστικής υπεροχής των Ελλήνων έναντι των βαρβάρων. Το ίδιο αφήγημα, το οποίο θα βρει ως ανέλιστο υποστηρικτή τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία...»¹⁶. Η νίκη των Ελλήνων έναντι των Περσών στη Σαλαμίνα, καλείται να εξυπηρετήσει τη φορά την αφήγηση των Ρωμαίων και την προώθηση της δικιάς τους κυρίαρχης ιδεολογίας. Η ναυμαχία της Σαλαμίνας θα σχετιστεί με τη ναυμαχία του Άκτιου και οι Πέρσες θα συμβολίζουν τους εχθρούς των Ρωμαίων στα ανατολικά σύνορα της αυτοκρατορίας, διαμορφώνοντας καθοριστικά το αφήγημα της υπεροχής της Δύσης έναντι της βαρβαρικής Ανατολής. Η συντριβή της Κλεοπάτρας και του Αντώνιου, από τον

¹⁵ Alain R. (1959) Χιροσίμα Αγάπη μου [Κινηματογραφική ταινία]. Argos Films

¹⁶ Βελτανισιάν, Π. - Χαιρετάκης Γ. (2022, 06 Ιουνίου). Πολέμησε η Ελισάβετ Β' στη Ναυμαχία της Σαλαμίνας;. ΑΣΣΟΔΥΟ

<https://1-2.gr/2022/06/06/h-vasilissa-elisavet-v-kai-h-naymahia-ths-salaminas/> Πρόσβαση 16/04/2023

Οκταβιανό στο Άκτιο το 31 π.Χ., έφερε την «αυγή» μίας νέας εποχής για τη Ρώμη ,και μαζί με αυτή μία καθοριστική απόφαση για την Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, την πολιτισμική της επικέντρωση αποκλειστικά στη Δύση, παρά στην Ανατολή.

Αυτό αποτυπώνεται με τον πιο χαρακτηριστικό τρόπο το 2 π.Χ. όταν οι Ρωμαίοι πραγματοποιείουν αναπαράσταση της ναυμαχίας της Σαλαμίνας κοντά στον Τίβερη ποταμό. Μάλιστα αυτή πρόκειται για την πρώτη καταγεγραμμένη αναπαράσταση της ναυμαχίας της Σαλαμίνας, εκτός Ελλαδικού χώρου. Όπως διαβάζουμε στην διατριβή του Χαιρετάκη (2018), «Μια τεχνητή λίμνη διανοίγεται δίπλα στον Τίβερη, μέσα στην οποία κατασκευάζεται ένα νησάκι, η Σαλαμίνα, όπου 3000 μονομάχοι αναπαριστούν με τριάντα τριήρεις τη ναυμαχία του 480 π.Χ. (...) Οι συνειρμοί είναι σαφείς, η αναπαράσταση της ναυμαχίας είναι μία ευθεία αναφορά στην Ναυμαχία του Άκτιου.»¹⁷ Η πρόθεση δεν είναι άλλη από το να υποδηλωθεί ότι, οι εχθροί έρχονται πάντα από την Ανατολή και ότι η Δύση, της οποία βασικός εκπρόσωπος εμφανίζεται η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, ως «ο πραγματικός απόγονος» της του Ελληνικού πολιτισμού, θα νικάει πάντα. Μία ακόμα ενδιαφέρουσα επισήμανση στην προαναφερθείσα ιστορία είναι το γεγονός ότι, οι αναπαραστάσεις της ναυμαχίας του Άκτιου, θυμίζουν πολύ εκείνες της ναυμαχίας της Σαλαμίνας. Όπως μπορούμε να διαπιστώσουμε και από τις ζωγραφικές απεικονίσεις (Εικόνα 1. Και Εικόνα 2).

(Εικ. 11) Castro, Lorenzo A. Battle of Actium, 31BC , 1672, Palmer Collection

¹⁷ Χαιρετάκης, Γ. (2018) Οικιστική οργάνωση και χωροταξία στη Σαλαμίνα από τον 6^ο έως τον 1^ο αι. π.Χ. [Διδακτορική Διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών]. Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών. <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/43178>

(Εικ. 12) Βολανάκης Κωνσταντίνος, Η Ναυμαχία της Σαλαμίνας, 1882, λάδι σε καμβά

Με το πέρασμα του χρόνου το αφήγημα θα διαιωνιστεί, παίρνοντας διάφορες παραλλαγές. Στα μάτια της εκάστοτε κυρίαρχης ιδεολογίας, οι Πέρσες θα παίρνουν την μορφή του άγνωστου και «απολίτιστου» Άλλου ενώ οι Έλληνες θα ταυτίζονται με τους βασικούς εκπροσώπους της. Με την άνοδο του χριστιανισμού, το αφήγημα θα μετατραπεί, όπως διαβάζουμε στο άρθρο των Βελτανισιάν και Χαιρετάκη (2022), σε εκείνο των Χριστιανών έναντι των Αλλόθρησκων. Από τα τέλη, όμως, του 18^{ου} αιώνα και κυρίως τον 19^ο αιώνα με τους Ναπολεόντειους πολέμους υπάρχουν διαφορετικές προσλήψεις της Ναυμαχίας και τα χαρακτηριστικά των αντιμαχόμενων σταδιακά αποβάλλουν τις όποιες θρησκευτικές προεκτάσεις.»¹⁸ Φυσικά αυτό το αφήγημα σχηματοποιείται πιο συγκεκριμένα πλέον τα χρόνια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η ναυμαχία της Σαλαμίνας, ταυτίστηκε με την ναυμαχία της Ναυπάκτου ενώ δεσπόζουσα ήταν και η θέση της Σαλαμίνας στη Χάρτα του Ρήγα (1796-1797).

Η Χάρτα του Ρήγα είναι ένας χάρτης που απεικονίζει τον ελλαδικό χώρο, και αποτυπώνει γεωγραφικά την περιοχή που εκτείνεται από τα Καρπάθια Όρη και τον Δούναβη έως την Κρήτη, και από την Αδριατική έως τον Εύξεινο Πόντο και τη Βιθυνία της Μικράς Ασίας.

Πρόκειται για ένα από τα πιο σημαντικά έργα της προεπαναστατικής περιόδου. Όπως διαβάζουμε στον διαδικτυακό ιστότοπο του Αρχαιολογικού μουσείου της Κορίνθου, «Η Χάρτα προβάλλει το πολιτικό όραμα του Ρήγα Βελεστινλή για την απελευθέρωση όλης της

¹⁸ Βελτανισιάν, Π. - Χαιρετάκης Γ. (2022, 06 Ιουνίου). Πολέμησε η Ελισάβετ Β' στη Ναυμαχία της Σαλαμίνας;. ΑΣΣΟΔΥΟ

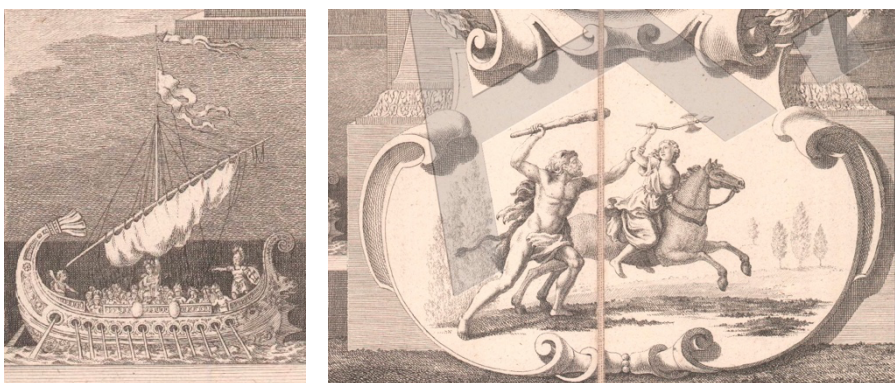
<https://1-2.gr/2022/06/06/h-vasilissa-elisavet-v-kai-h-naymahia-ths-salaminas/> Πρόσβαση 16/04/2023

Βαλκανικής Χερσονήσου από τον οθωμανικό ζυγό».¹⁹ Αποτελείται από δώδεκα φύλλα, διαστάσεων το καθένα περ. 50Χ70 εκ. και τυπώθηκε το 1796-97 στη Βιέννη. Ο Ρήγας Βελεστινλής προσπάθησε να αποδώσει συμβολικό χαρακτήρα στη Χάρτα του και να απευθύνει μήνυμα στους υποδουλωμένους Έλληνες, ενάντια στον Οθωμανό κατακτητή. Αναλυτικότερα, στον τίτλο της Χάρτας υπάρχει μία σημαντική αναπαράσταση, που απεικονίζει τον μυθικό ήρωα Ηρακλή με ξύλινο ρόπαλο να παλεύει με την έφιππη Αμαζόνα, της οποίας έχει τσακίσει τον διπλό πέλεκου. Όπως θα μας αποκαλύψει το φύλλο του υπομνήματος, το τσακισμένο τσεκούρι συμβολίζει την ηττημένη Περσική δύναμη σε Μαραθώνα και Σαλαμίνα, πράγμα που υποδεικνύεται και από την αντίστοιχη ζωγραφική παράσταση στις γεωγραφικές περιοχές που έλαβαν τόπο αυτές οι μάχες. Μία ακόμα ενδιαφέρουσα επισήμανση είναι πώς στη σελίδα τέσσερα απεικονίζεται και μία τριήρης, το σύμβολο της ναυμαχίας της Σαλαμίνας.

(Εικ.13) Βελεστινλής Ρήγας, χάραξη Franz Muller, Η Χάρτα του Ρήγα (λεπτομέρεια), 1797, Πούμπλιου και Γεωργίου Μαρκίδων Πούλιου, Βιέννη, 12 φύλλα, 4 τετραγωνικά μέτρα, 1.220 αντίτυπα

¹⁹<https://salpismaeleytherias.laografikokorinthou.gr/%CF%83%CF%85%CE%BB%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AD%CF%82/%CE%B7-%CF%87%CE%AC%CF%81%CF%84%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CF%83-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%BF%CF%82/> Πρόσβαση 25 /05/2013

(Εικ.14) και Εικόνα 5. Βελεστινλής Ρήγας, χάραξη Franz Muller, Η Χάρτα του Ρήγα (λεπτομέρειες), 1797, Πούμπλιου και Γεωργίου Μαρκίδων Πούλιου, Βιέννη, 12 φύλλα, 4 τετραγωνικά μέτρα, 1.220 αντίτυπα

Από την ιστορική αναδρομή μας στις απεικονίσεις της ναυμαχίας της Σαλαμίνας και στη σχέση τους με την διαμόρφωση του αφηγήματος περί πολιτισμικής ανωτερότητας της Δύσης, έναντι της Ανατολής, δεν θα μπορούσε να λείπει και το πιο διάσημο έργο ζωγραφικής που σχετίζεται με τη ναυμαχία της Σαλαμίνας, ο πίνακας του διευθυντή της Βασιλικής Βαυαρικής Ακαδημίας Καλών Τεχνών και αυλικού ζωγράφου του Λουδοβίκου του Α΄ της Βαυαρίας Wilhelm von Kaulbach, «Ναυμαχία της Σαλαμίνας» (1862-64). Μαζί με το έργο του Fernand Cormon, «Οι νικητές της Σαλαμίνας» (1887), επηρέασαν γενιές καλλιτεχνών και αναπαράγεται διαρκώς έως και τις μέρες μας. Το πιο ενδιαφέρον στοιχείο όμως είναι πως ο πίνακας κοσμεί το Βαυαρικό Κοινοβούλιο στο Μονάχο, ένα ισχυρό σύμβολο εξουσίας του Ευρωπαϊκού κόσμου στην σύγχρονη εποχή. Η ναυμαχία της Σαλαμίνας εμφανίζεται ως ζωγραφική αναπαράσταση και σε άλλες συμβολικές δομές εξουσίας όπως το γραφείο του Έλληνα Πρωθυπουργού, με τον ομότιτλό πίνακα του Κωνσταντίνου Βολανάκη (1882). Μάλιστα αυτός ο πίνακας ήρθε στο φως της επικαιρότητας τον Ιανουάριο του 2019. Μία αλλαγή στη διακόσμηση του Μεγάλου Μαξίμου, επί πρωθυπουργίας Αλέξη Τσίπρα, προκάλεσε πλήθος επιθετικών σχολίων και άρθρα σε ακροδεξιά – εθνικιστικοί διαδικτυακοί ιστότοποι. Όπως έγραψε στον προσωπικό του λογαριασμό στο Instagram ο Αλέξης Τσίπρας:

«Ένας καινούργιος πίνακας κοσμεί από σήμερα το Μέγαρο Μαξίμου. Η «Υδρα Ι», τελευταίος πίνακας του Παναγιώτη Τέτση, αντικατέστησε τη «Ναυμαχία της Σαλαμίνας», του Κωνσταντίνου Βολανάκη, ενός από τους σπουδαιότερους Έλληνες ζωγράφους, προκειμένου να εκτεθεί στο ευρύ κοινό».²⁰

²⁰ <https://www.instagram.com/p/Be0dh0THBio/?hl=el> Πρόσβαση 10/05/2023

(Εικ.15) Άγνωστος δημιουργός και ημερομηνία. Αλλαγή πίνακα στο πρωθυπουργικό γραφείο, Ιανουάριος 2019

Σημειώνεται ότι ο πίνακας του Βολανάκη μεταφέρθηκε από το Πρωθυπουργικό γραφείο στην έκθεση του Ιδρύματος Θεοχαράκη «Κωνσταντίνος Βολανάκης: Ο πατέρας της ελληνικής θαλασσογραφίας». Αυτή η κίνηση ερμηνευτική από ακροδεξιούς - εθνικιστικούς διαδικτυακούς ιστοτόπους ως μία «πολεμική πράξη» της Αριστεράς στην πολιτισμική παράδοση της πατριωτικής δεξιάς και των εθνικιστικών κινημάτων και των συμβόλων που αυτή οικειοποιείται, όπως είναι η ναυμαχία της Σαλαμίνας.

Απεικονίσεις της ναυμαχίας της Σαλαμίνας, εμφανίζονται σε πολλές στιγμές της σύγχρονης Ελληνικής Ιστορίας και κυρίως αξιοποιήθηκαν από δικτατορικά – απολυταρχικά ή και δημοκρατικά καθεστώτα με έντονο ο στοιχείο του εθνικισμού. Οι αναλογίες πάντα παρέμεναν οι ίδιες: Οι αρχαίοι Έλληνες παρομοιάζονταν με τους σύγχρονους Έλληνες, που έχουν αποτινάξει πλέον, από πάνω τους, κάθε Ανατολίτικο ή Βαλκανικό στοιχείο, ενώ οι Πέρσες με τον εκάστοτε «Άλλο». Ο στόχος είναι σαφής, η πολιτισμική μετακύλιση της Ελλάδας από την Ανατολή, στη Δύση.

Το 1912, την περίοδο του Α΄ Βλκανικού πολέμου, εκδίδονται γραμματόσημα για την υποστήριξη της εκστρατείας, στα οποία απεικονίζεται η Ακρόπολη και στο βάθος, το νησί της Σαλαμίνας (Εικόνα 7). Λίγα χρόνια αργότερα, το 1917, ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός τυπώνει μια σειρά βινιετών, αναμνηστικά των Βαλκανικών πολέμων επίσης, οι οποίες δίδονται ως απόδειξη στις χρηματικές προσφορές των πολιτών στους εράνους. Ανάμεσα στις μάχες της ελληνικής ιστορίας που εικονίζονται είναι και εκείνη της Ναυμαχίας της Σαλαμίνας (Εικόνα 8). Έπειτα από την ήττα του Βουλγαρικού στρατού, στο Β΄ Βαλκανικό πόλεμο, χιλιάδες

Βούλγαροι αιχμάλωτοι στάλθηκαν σε στρατόπεδα σε νησιωτικές ή παραθαλάσσιες θέσεις για λόγους σχετικής απομόνωσης και μειωμένης ανάγκης φύλαξης. Το νησί του Αγίου Γεωργίου, το οποίο εντάσσεται στον ιστορικό και αρχαιολογικό χώρο της ναυμαχίας της Σαλαμίνας, επίσης χρησιμοποιήθηκε για ορισμένη χρονική περίοδο ως φυλακή για αυτούς τους αιχμαλώτους. Εκεί φιλοτεχνήθηκε μαρμάρινη επιγραφή, στην οποία αναγράφεται σε ελεύθερη μετάφραση: «Βούλγαροι αιχμάλωτοι, λάξευσαν για το βωμό της αιώνιας Ελλάδας,(αυτό το αφιέρωμα) προκειμένου να τους συγχωρεθούν οι αμαρτίες τους. Μία από τις ερμηνείες που μπορούν να δοθούν για αυτή την αναμνηστική επιγραφή, είναι πως οι Έλληνες στρατιώτες, ανάγκασαν τους Βούλγαρους αιχμαλώτους να λαξεύσουν την επιγραφή, σε ανάμνηση της ναυμαχίας της Σαλαμίνας.» (Από αδημοσίευτο αρχείο του Βελτανισιάν Π.)

(Εικ. 16. Αριστερά). Γραμματόσημο, 1912, Ελλάδα

(Εικ. 17. Δεξιά). Βινιέτα Ερυθρού Σταυρού, 1917, Ελλάδα

Φυσικά ο συμβολισμός της ναυμαχίας της Σαλαμίνας δεν έμεινε αναξιοποίητος, από την δικτατορία των συνταγματαρχών. Γραμματόσημο με την απεικόνιση της Ναυμαχίας τυπώνεται και το 1969 για τη Ναυτική Εβδομάδα. Όπως εξαιρετικά εύστοχα σημειώνουν οι Βελτανισιάν Π. και Χαιρετάκης Γ., σε προσωπική μας επικοινωνία το 2022, «...Ο ίδιος ο αντιπρόεδρος της κυβέρνησης και υπουργός Εσωτερικών Στ. Παττακός, ο οποίος λαμβάνει μέρος στις εκδηλώσεις του 1968 στο νησί, με πρόθεση να υπερτονίσει την ήττα του Δημοκρατικού Στρατού τον Αύγουστο του 1949 δηλώνει στην ομιλία του ότι «ο Γράμμος έχει ευθείαν την καταγωγήν του από τη Σαλαμίνα». Αυτή τη φορά, οι Πέρσες, παίρνουν τη μορφή των ηττημένων αριστερών και η Δεξιά ταυτίζεται με τον θρίαμβο της νίκης έναντι των Περσών. Επίσης η ναυμαχία της Σαλαμίνας εορτάζονταν κατά τους εορτασμούς της

Πολεμικής Αρετής των Ελλήνων πριν αλλά και κατά την διάρκεια της Δικτατορίας (1967-1974).

Το 2020, η ακραία συντηρητική κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας, στα πλαίσια της ημέρας του εορτασμού των Εισοδίων της Θεοτόκου και των Ελληνικών ενόπλων δυνάμεων, αποφασίζει να εορτάσει αυτή τη μέρα με γιγαντοπροβολή πάνω στο κτίριο της Βουλής των Ελλήνων. Σύμφωνα με ανακοίνωση του Γραφείου τύπου της Βουλής:

«Η Βουλή των Ελλήνων συμμετέχει στον πανελλήνιο εορτασμό της Ημέρας των Ενόπλων Δυνάμεων, τιμώντας με έναν ξεχωριστό τρόπο αυτούς που τάχθηκαν στην υπεράσπιση της πατρίδας μας, στη διαφύλαξη των ελληνικών αλλά και ευρωπαϊκών συνόρων....»²¹

Στη βιντεοπροβολή απεικονίζονται μεταξύ άλλων ο Ίκαρος, η μάχη του Μαραθώνα, οι Σπαρτιάτες, το Υγρόν Πυρ, το Χάνι της Γραβιάς, η μάχη στα Δερβενάκια, ο Μακεδονικός Αγώνας, η Μάχη του Σκρα, η Παναγία, σύγχρονα πολεμικά αεροσκάφη και αντιτορπιλικά και η ναυμαχία της Σαλαμίνας. Η παρέμβαση αυτή πάνω στο κτίριο της Βουλής θύμιζε τον εορτασμό της ημέρας Πολεμικής Αρετής των Ελλήνων, τόσο αισθητικά, όσο και εννοιολογικά.

(Εικ. 18) Άγνωστος δημιουργός, Στιγμιότυπο οθόνης από βίντεο στο YouTube, που ανάρτησε ο λογαριασμός του Ελληνικού Κοινοβουλίου στις 21/12/2020.

²¹<https://www.hellenicparliament.gr/Enimerosi/Grafeio-Typou/Deltia-Typou/?press=84fa6903-c92a-4da6-b9ad-ac7a013c2eb7> Πρόσβαση 18/04/2023

Μία ακόμα ενδιαφέρουσα παρατήρηση, είναι το γεγονός ότι στον ελληνικό στόλο υπάρχει φρεγάτα με την ονομασία «Σαλαμής F-455». Τον Ιούνιο του 2018, σε επιθεώρηση του στόλου από τον τότε Πρόεδρο της Δημοκρατίας, Προκόπη Παυλόπουλο η Τριήρης ΟΛΥΜΠΙΑΣ, έπλευσε δίπλα στην Φρεγάτα ΣΑΛΑΜΙΣ. Ο θυρεός της φρεγάτας είναι ο ίδιος με τον θυρεό του παλαιότερου ομώνυμου πλοίου και απεικονίζει εμβολοφόρο Αθηναϊκής Τριήρους λογχοφόρα ακόντια.

Τον Οκτώβριο του 2018, το Τούρκικο σεισμικό ερευνητικό σκάφος Barbaros με τη συνοδεία πολεμικών πλοίων εισέρχεται σε περιοχή Ελληνικής και Κυπριακής υφαλοκρηπίδας. Το ρόλο του ελληνικού τείχους απέναντι από το τουρκικό ερευνητικό και την πολεμική συνοδεία αναλαμβάνει η Φρεγάτα “ΣΑΛΑΜΙΣ”, σε μία ακόμα σαφή συμβολική κίνηση.

Στις 29 Σεπτεμβρίου του 2020 ο υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ, Μάικ Πομπέο και ο Έλληνας πρωθυπουργός, Κυριάκος Μητσοτάκης επισκέφθηκαν την φρεγάτα "Σαλαμής" στο Μαράθι αμέσως μετά την επίσκεψη τους στην βάση της Σούδας. Οι δύο άνδρες με την συνοδεία και τους εκπροσώπους τους επισκέφθηκαν τον ναύσταθμο και ενημερώθηκαν από στελέχη του πολεμικού Ναυτικού για την ιστορία της Σαλαμίνας όπως και για την ιστορία του πλοίου. Η επίσκεψη του εντάσσεται στην ευρύτερη «αντιρωσική» ατζέντα των ΗΠΑ στην περιοχή με στόχο να ανακόψει τη διείδυση της Μόσχας στην Ελληνική επικράτεια.

(Εικ. 19) Dimitris Papamitsos, EPA-EFE, A handout photo made available by the Greek PM's press office shows US Secretary of State Mike Pompeo (L) and Greek Prime Minister Kyriakos Mitsotakis (R) during their visit to the military facilities of the Souda Naval Base in Chania, Crete Island, 29 September 2020.

Ακόμα και η ίδια η Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Ούρσουλα Φον Ντερ Λάιν, τον Σεπτέμβριο του 2022, δήλωσε, όπως διαβάζουμε στον ηλεκτρονικό τύπο, αναφερόμενη στον πόλεμο στην Ουκρανία, πως «Όπως στη Σαλαμίνα, έτσι και στην Ουκρανία, η δημοκρατία θα κερδίσει»²², ταυτίζοντας τους Ρώσους, με τους βάρβαρους και νικημένους Πέρσες.

Οι ισχυροί συμβολισμοί της ναυμαχίας της Σαλαμίνας και η μυθολογία που κατασκευάστηκε γύρω από αυτή τη μάχη, συχνά αξιοποιήθηκε και από κράτη, τα οποία δεν ανήκουν σε αυτό που θα ονομάζαμε «Δυτικό μπλοκ» ή από τους ευρύτερους συμμάχους της Ευρω-Αμερικάνικης Συμμαχίας. Μάλιστα το γεγονός αυτό παρουσιάζει μία αξιοσημείωτη αντίφαση, καθώς κράτη που δεν έχουν άμεση σχέση με την Δυτική κουλτούρα, την ευρωπαϊκή παράδοση και φυσικά την αρχαιοελληνική ταυτότητα, προσπάθησαν να οικειοποιηθούν τα σύμβολα της ναυμαχίας της Σαλαμίνας, προκειμένου να διεκδικήσουν ένα μερίδιο από αυτά.

Η πόλη Salamina της Κολομβίας, του διαμερίσματος Caldas, ιδρύθηκε στις 8 Ιουνίου του 1825 με εκτελεστικό διάταγμα του στρατηγού Francisco de Paula Santander, αντιπροέδρου της Δημοκρατίας, ο οποίος απελευθέρωσε την πόλη από τους Ισπανούς κατακτητές. Όπως διαβάζουμε στο επίσημο διαδικτυακό ιστότοπο του κυβερνείου του Caldas, «Στο διάταγμα ίδρυσης, ο στρατηγός Santander ζήτησε να της δοθεί το όνομα Σαλαμίνα στη μνήμη του νησιού της Σαλαμίνας, της μεγάλης Ελλάδας όπου ο στρατηγός Θεμιστοκλής, επικεφαλής του Αθηναϊκού Στρατού, έδωσε μάχη κατά των Περσών ναυτικών που διοικούνταν από τον βασιλιά Ξέρξη το έτος 480 π.Χ. και διατήρησαν τον ελληνικό πολιτισμό έναντι της ανατολίτικης υποτέλειας».²³

Επίσης υπάρχει και δεύτερη πόλη με την ονομασία Salamina στον Κολομβία, στον νομό Magdalena. Η πόλη, η οποία είχε ιδρυθεί από το 1765, ονομάστηκε Σαλαμίνα, όταν απελευθερώθηκε από τον Simon Bolivar (1783-1830). Ο τοπικός ύμνος, αναφέρει την σχέση της πόλης με την ελληνική Σαλαμίνα. Ακολουθεί ο τοπικός ύμνος σε ελεύθερη μετάφραση:

²² Ανυπόγραφο (29/09/2022). Φον Ντερ Λάιν: όπως και στη ναυμαχία της Σαλαμίνας, η δημοκρατία θα νικήσει. ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ <https://www.naftemporiki.gr/politics/1375254/fon-nter-laien-opos-kai-stin-navmachia-tis-salaminas-i-dimokratia-tha-nikisei/> Πρόσβαση 05/03/2022

²³ <https://caldas.gov.co/index.php/portfolio-2/informacion-general/historia> Πρόσβαση 25//04/2023

CORO -Χορός

«Ω Σαλαμίνα πόσο όμορφη είσαι η ιερή σου δόξα θα είναι ζωντανή και θα αγωνιζόμαστε για την δόξα σου και την μεγαλοπρέπεια σου.

I

Από την Ελλάδα ήρθε το ιερό σου όνομα που σου έδωσε ο Μπολιβάρ τιμώντας τη γλυκή σου γη και την μεγάλη σου τόλμη...»²⁴

Το 1917, στο Ρίο ντε Τζανέιρο, ο Paul Stern ίδρυσε την εταιρεία CORREA DA SILVA & CIA LTDA. Η εταιρεία κυκλοφόρησε αρχικά το σαπούνι EUCALOL. Η Eucalol ήταν σειρά προϊόντων προσωπικής φροντίδας. Ο Stern εμπνευσμένος από τις εκτυπώσεις Liebig, , αποφάσισε να κυκλοφορήσει τις εκτυπώσεις Eucalol, δηλαδή κάρτες που δίνονταν ως δώρο με τα προϊόντα τους, καλώντας τους καταναλωτές να τις συλλέξουν. Οι κάρτες είχαν σχέδια με ποικίλα θέματα στο μπροστινό μέρος και ένα επεξηγηματικό κείμενο στο πίσω μέρος. Οι απεικονίσεις είχαν διδακτικό χαρακτήρα και πολλές εικόνες χρησιμοποιήθηκαν στα σχολεία όλης της χώρας ως διδακτικό υλικό. Μία από τις πιο σημαντικές αναπαραστάσεις της Eucalol, ήταν και αυτή της ναυμαχίας της Σαλαμίνας.

(Εικ. 20) Κάρτα Eucalol. Άγνωστη Ημερομηνία, αρχείο Βελτανισιάν Π.

Καθώς το αφήγημα εδραιώνεται σε όλα τα γεωγραφικά μήκη και πλάτη του κόσμου τον 20^ο αι., και αναπαραστάσεις της ναυμαχίας της Σαλαμίνας κάνουν την εμφάνισή τους σε σοκολάτες, πακέτα από τσιγάρα, τσάγια, ζωμούς κρεάτων, συσκευασίες ραδικιών, βαφικές ύλες, κύπελλα καφέ κ.α. σε Αμερική, Ισπανία, Γαλλία, Ιταλία, Λατινική Αμερική, και ακόμα πολλές χώρες, ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι περιπτώσεις των νησιών Νίουι και Κουκ,

²⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=XgnzXkr5Pol> Πρόσβαση 01/06/2023

παλαιότερα μέλη της βρετανικής κοινοπολιτείας, πλέον κοινοπολιτείας των Εθνών, στον Ειρηνικό Ωκεανό. Τα δύο αυτά κράτη, εξέδωσαν συλλεκτικά νομίσματα με αναπαραστάσεις της ναυμαχίας της Σαλαμίνας, στις οποίες εξέχουσα θέση, πέρα από την ίδια την μάχη, καταλαμβάνει και η απεικόνιση της Βασίλισσας Ελισάβετ Β', διεκδικώντας με αυτόν τον τρόπο, μερίδιο στην μυθολογία της Σαλαμίνας.

Κεφάλαιο 3

Από την κατασκευή του μύθου, στην κατάρρευση του φαντασιακού

Το 2020 ορίστηκε από την ελληνική κυβέρνηση ως το επετειακό έτος Θερμοπύλες – Σαλαμίνα, για τον εορτασμό των 2.500 χρόνων από τη ναυμαχία της Σαλαμίνας. Το «Ίδρυμα Μαριάννα Β. Βαρδινογιάννη» ανέλαβε την διοργάνωση του Επετειακού Έτους «Θερμοπύλες – Σαλαμίνα 2020». Με απόφαση του Πρωθυπουργού, η Μαριάννα Β. Βαρδινογιάννη ορίστηκε Πρόεδρος της Τιμητικής Κοσμητείας, πρόσωπο από τον επιχειρηματικό κόσμο και όχι του πολιτισμού. Ακόμα μία κίνηση ισχυρού συμβολισμού καθώς τους εορτασμούς της ναυμαχίας τους αναλαμβάνει μία οικογένεια με εφοπλιστική παράδοση.

Ανάμεσα σε άλλα στην εναρκτήρια εκδήλωση όπου δημοσιεύτηκε το αναλυτικό πρόγραμμα, ο Υπουργός Εσωτερικών Τάκης Θεοδωρικάκος ανακοίνωσε όπως διαβάζουμε σε άρθρο του ηλεκτρονικού Τύπου (Ανυπόγραφο, 12/2019) «Την απαλλαγή του Δήμου Σαλαμίνας από χρέος προς την ΕΥΔΑΠ ύψους 2,4 εκατομμυρίων ευρώ και την μνημονιακή επιτήρηση»²⁵. Ένα δώρο της πολιτείας στη Σαλαμίνα για την ιστορική της κληρονομιά.

Επίσης, ανακοινώθηκε η ανάπλαση και η αξιοποίηση του ιστορικού χώρου της ναυμαχίας της Σαλαμίνας, της Κυνόσουρας, με τη δημιουργία αρχαιολογικού πάρκου, εκθεσιακών χώρων κ.α. Ο χώρος ακόμα και σήμερα παραμένει στην προηγούμενή του κατάσταση, αφύλαχτος, χωρίς σαφή οριοθέτηση, καταπατημένος από παράνομα ναυπηγεία και αυθαίρετες κατασκευές. Κανένα από τα πλάνα της ανάπλασης δεν τέθηκε σε εφαρμογή

Στις εκδηλώσεις και τις ομιλίες κυριαρχούσε η πολωμένη ρητορική μεταξύ καλού και κακού, αρετής και βαρβάρων, δημοκρατίας και τυραννίας, ενώ κανένας εκπρόσωπος του κράτους του Ιράν (οι σύγχρονοι συνεχιστές της Περσικής Αυτοκρατορίας, δεν παρευρέθηκε στις εκδηλώσεις τον Σεπτέμβριο του 2021) . Δεν είναι τυχαίο πως η εφημερίδα Wall Street

²⁵ Ανυπόγραφο (18/12/2019). Για την Ναυμαχία της Σαλαμίνας «Σβήνουν» δημοτικά χρέη 2,5 εκατ. Ευρώ προς την ΕΥΔΑΠ. NEWS 24|7.

<https://www.news247.gr/koinonia/naymachia-tis-salaminas-svinoyn-chreos-2-5-ekat-eyro-toy-dimoy-pros-tin-eydap.7551290.html> Πρόσβαση 02/06/2023

Journal, δημοσίευσε άρθρο με αφορμή την επέτειο της ναυμαχίας και την παράσταση των Περσών στην Επίδαυρο από τον Δημήτρη Λιγνάδη τον Ιούλιο του 2020, στο οποίο επισημαίνει «Τον ηγετικό ρόλο της Ελλάδας στη Μεσόγειο διαχρονικά και την θέση της να αποτρέπει τους εχθρούς από την Ανατολή μέχρι και σήμερα»²⁶, κάνοντας σαφή αναφορά για την Τουρκική προκλητικότητα στο Αιγαίο.

Αποκορύφωμα της εθνικιστικής ρητορικής αποτέλεσε η κεντρική εκδήλωση στη Σαλαμίνα τον Σεπτέμβριο του 2021. Ανάμεσα σε άλλα, άντρες ντυμένοι με «αρχαιοελληνικές στολές» παρέλασαν στην παραλία του καματερού.

Αντίστοιχα γεγονότα σε επετειακές εκδηλώσεις για τη ναυμαχία της Σαλαμίνας έχουν συμβεί και άλλες χρονιές. Χαρακτηριστικό παράδειγμα την Τρίτη 29 Σεπτεμβρίου του 2015, όταν ο Υπουργός Εθνικής Άμυνας Πάνος Καμμένος, συνοδευμένος από τον Αρχηγό ΓΕΝ Αντιναύαρχο Γεώργιο Γιακουμάκη ΠΝ, παρέστη στις εορταστικές εκδηλώσεις για την επέτειο της Ναυμαχίας της Σαλαμίνας. Ο Πάνος Καμμένος, στον χώρο που βρίσκεται ο αρχαίος λιμένας του Αμπελακίου, περπάτησε στην παραλία πάνω σε κόκκινο χαλί, το οποίο είχε τοποθετηθεί στην κορυφή από ξύλινες παλέτες.

(Εικ 21.) Άγνωστος Δημιουργός και ημερομηνία. Ο Πάνος Καμμένος, ως Υπουργός Άμυνας, επισκέπτεται τον αρχαίο λιμένα Σαλαμίνας, για τις επετειακές εκδηλώσεις της ναυμαχίας της Σαλαμίνας.

²⁶ Psaropoulos J. (03/09/2020). For Greece the battle of Salamis never ended. The Wall Street Journal.

<https://www.wsj.com/articles/for-greece-the-battle-of-salamis-never-ended-11599145362>

06/06/2023

Όπως έχουμε αναλύσει στα προηγούμενα κεφάλαια, από τον 5^ο αιώνα π.Χ. έως και τις ημέρες μας η ήττα των Περσών στη ναυμαχία της Σαλαμίνας, αξιοποιήθηκε από Αυτοκρατορίες, απολυταρχικά καθεστώτα και συντηρητικές-εθνικιστικές κυβερνήσεις σε ολόκληρη την υφήλιο, προκειμένου να κατασκευάσουν την δικιά τους κυρίαρχη ιδεολογική αφήγηση και να δημιουργήσουν το συμβολικό κόσμο που εκείνοι επεδίωκαν. Η πραγματικότητα όμως, δεν μπορεί «να σκεπαστεί» από το πέπλο της μυθολογίας που δημιουργήθηκε γύρω από την μάχη. Η επέτειος των 2.500 χρόνων από τη ναυμαχία της Σαλαμίνας, είναι ένα τέτοιο παράδειγμα αποδόμησης, όχι όμως και το μοναδικό.

Σήμερα, 2.500 χρόνια μετά, η Κυνόσουρα τοπόσημο της ναυμαχίας μετατράπηκε σε παράνομη ναυπηγοεπισκευαστική ζώνη. Ναυπηγεία δουλεύουν χωρίς άδειες. Πλοιοκτήτες εγκαταλείπουν τα πλοία τους σε τοπικές «μαφίες» που τα βυθίζουν στον θαλάσσιο χώρο της αρχαιολογικής ζώνης, προκειμένου να γλιτώσουν τα τέλη ναυαγίου, ενώ στη περιοχή λειτουργούσε και νταμάρι. Το τοπίο της ναυμαχίας του 480 π.Χ. πλέον θυμίζει μία άλλη ναυμαχία, με σύγχρονα κουφάρια στο βυθό του. Ο αρχαιολογικός χώρος της ναυμαχίας στην πλειοψηφία του, είτε είναι καταπατημένος, είτε αγορασμένος από την κινεζικών συμφερόντων COSCO, ύστερα από την εξαγορά του Οργανισμού Λιμένων Πειραιώς από την πολυεθνική εταιρεία. Το αφήγημα γύρω από τη ναυμαχία της Σαλαμίνας, έχει στο επίκεντρό του την διαιώνιση της άποψης πως οι Έλληνες και κατά επέκταση οι σύγχρονοι Δυτικοί, ως «απόγονοι» των αρχαίων Ελλήνων, είναι οι προασπιστές του Πολιτισμού, των Δικαιωμάτων, της Δημοκρατίας, της κληρονομιάς του Παρελθόντος, ενώ ο εχθρός έρχεται πάντα από την Ανατολή, με την μορφή του «απολίτιστου» και «ανάξιου» βάρβαρου. Στην πραγματικότητα όμως το παράδειγμα της COSCO μας αποδεικνύει ότι, αυτό που το κυρίαρχο αφήγημα ονομάζει ως «ο εχθρός» και τον περιμένουν να έρθει σε πλαίσια πολέμου είναι ήδη εδώ και συνδιαλλάσσονται οικονομικά και πολιτικά μαζί του, με σκοπό το κέρδος.

(Εικ. 22) Li Xueren, Xinhua picture alliance, Chinese President Xi Jinping visited the port of Piraeus in November 2019, praising it as an "exemplary project"

Κεφάλαιο 4

Η αποδόμηση του εθνικού φαντασιακού – η δόμηση του έργου

Η ιδέα για αυτή τη φωτογραφική σειρά, προέκυψε χάρη σε μία σειρά συμπτώσεων. Μία ημέρα του Ιουνίου, το 2016 επισκέφτηκα τη Σαλαμίνα, προκειμένου να πραγματοποιήσω φωτογράφιση, έπειτα από ανάθεση του Εργαστηρίου Αστικού περιβάλλοντος του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου. Στόχος μου ήταν να καταγράψω την υφιστάμενη κατάσταση του αρχαιολογικού χώρου της Κυνόσουρας και των Αμπελακίων, προκειμένου να δημιουργηθεί τεκμηριωτικό υλικό για την πρόταση ανάπλασης του εργαστηρίου. Πριν επισκεφτώ τη Σαλαμίνα, διάβασα για την ιστορία της και για το πως η ναυμαχία της Σαλαμίνας, έχε «χαραχτεί» στην Ιστορία ως μία από της σημαντικότερες μάχες. Φτάνοντας στην Κυνόσουρα και τα Αμπελάκια, ξαφνιάστηκα διότι αντιλήφθηκα πως η ιστορικότητά της δεν ήταν εγγεγραμμένη στο τοπίο. Κανένα υλικό στοιχείο, δεν ήταν εκεί ως ανάμνηση εκείνης της ναυμαχίας του 480 π. Χ. Αυτό το γεγονός με έκανε να αναρωτηθώ: Τι είναι, και πως προσλαμβάνουμε τον αρχαιολογικό χώρο, ποια η σχέση μας μαζί του, και κατ' επέκταση, τι σημαίνει τοπίο; Το τοπίο δεν αφορά μόνο μία καθορισμένη γεωγραφική ενότητα, αλλά και με την πρόσληψή του από το βλέμμα μας. Έτσι, ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε το τοπίο αντιπροσωπεύει, τελικά, τον τρόπο με τον οποίο ορίζουμε τον εαυτό μας και τη θέση μας στον κόσμο. Αυτές τις πολλαπλές, συχνά αντικρουόμενες

εκφάνσεις του τοπίου προσπάθησα να καταγράψω, θέλοντας και εγώ να κατανοήσω το τοπίο που με περιβάλλει.

Συμπερασματικά θα λέγαμε πως, το ακόλουθο project χρησιμοποιεί το αρχείο (φωτογραφίες, αντικείμενα, έγγραφα της αρχαιολογικής υπηρεσίας, χάρτες, έργα τέχνης κ.α.) ως ερευνητικό στοιχείο, για την μελέτη του τρόπου με τον οποίο το κυρίαρχο σύστημα εκμεταλλεύτηκε οικονομικά, με αδιαφανείς και συχνά παράνομες διαδικασίες, το τοπίο της ναυμαχίας της Σαλαμίνας, ενώ παράλληλα χρησιμοποιούσε το γεγονός της νίκης των Ελλήνων στη ναυμαχία, για την κατασκευή της φαντασιακής εθνικής και ευρωπαϊκής ταυτότητας. Με αφορμή την επέτειο της συμπλήρωσης 2500 χρόνων (480 π.Χ.-2021 μ.Χ.) από τη ναυμαχία της Σαλαμίνας αλλά και τα 200 χρόνια (1821 -2021) από την ελληνική επανάσταση, το ζήτημα της ταυτότητας επανέρχεται στο δημόσιο λόγο σε μία περίοδο που τα όρια μεταξύ του πραγματικού και του «κατασκευασμένου» είναι πιο δυσδιάκριτα από ποτέ. Όλοι αυτοί οι λόγοι ήταν που με οδήγησαν στην περαιτέρω έρευνα και εμβάθυνση στο ζήτημα, το οποίο με απασχόλησε τα τελευταία επτά χρόνια και παραμένει ακόμα εν εξελίξει. Βασικός στόχος με το έργο μου: «Η σύγχρονη ναυμαχία της Σαλαμίνας: Ερείπια, ναυάγια και συλλογική μνήμη», ήταν αφενός να αποδομήσω την φαντασιακή εικόνα της Σαλαμίνας και τα διάφορα εθνικά/εθνικιστικά αφηγήματα που κατασκευάστηκαν γύρω από αυτή αλλά και να σχολιάσω το παλίμψηστο της ιστορίας και τις μικρό-αφηγήσεις που στήθηκαν με αφορμή την ναυμαχία της Σαλαμίνας.

Για την υλοποίηση του έργου πραγματοποιήθηκε πολύχρονη έρευνα (2017-2023) σε αρχεία και μελέτη των ιστορικών στοιχείων της ναυμαχίας της Σαλαμίνας. Συνέλεξα υλικό από τοπικές και εθνικής εμβέλειας εφημερίδες. Πραγματοποίησα δεκάδες συνεντεύξεις με κατοίκους της περιοχής, διοικητικούς παράγοντες, ψαράδες, αρχαιολόγους, ερευνητές, δύτες και παιδιά. Φωτογράφησα το σύγχρονο τοπίο της ναυμαχίας της Σαλαμίνας, τις επετειακές εκδηλώσεις της ναυμαχίας της Σαλαμίνας, καθώς και τους ανθρώπους που σχετίζονται σήμερα με το τοπίο της Κυνόσουρας και των Αμπελακίων. Ταυτόχρονα ερεύνησα το νομικό καθεστώς των αρχαιολογικών χώρων που σχετίζονται με τη ναυμαχία της Σαλαμίνας και τις παραβιάσεις των ναυπηγείων σε αυτούς. Μάλιστα, αυτή η έρευνα οδήγησε και σε μία δημοσιογραφική δημοσίευση στο ανεξάρτητο, ερευνητικό, διαδικτυακό περιοδικό «Solomon»²⁷. Επιπλέον μελέτησα, τις καταγεγραμμένες αναπαραστάσεις της ναυμαχίας της Σαλαμίνας διαχρονικά, και τις αντίστοιχες αναφορές και ιστορίες που κρύβονται πίσω από

²⁷ <https://wearesolomon.com/el/mag/format-el/erevnes/i-sigrxoni-navmaxia-tis-salaminas/>

αυτές. Σε αυτή τη μελέτη πολύτιμη βοήθεια μου παρείχαν ο Βελτανισιάν Παναγιώτης, Διδάκτωρ Λαογραφίας και ο Χαιρετάκης Γιάννης, Διδάκτωρ Κλασικής Αρχαιολογίας. Μεγάλο μέρος της έρευνας βασίστηκε στην διατριβή του Χαιρετάκη Γιάννη και το αρχείο του Βελτανισιάν Παναγιώτη.

Όσον αφορά τη διάρθρωση του έργου, θα λέγαμε πως αυτό χωρίζεται σε τρία μέρη. Το πρώτο μέρος, αποτελείται από φωτογραφίες τοπίου, ως σύγχρονα ευρήματα, από τους αρχαιολογικούς χώρους που σχετίζονται με τη ναυμαχία της Σαλαμίνας, παρουσιασμένες, ως μουσειακά εκθέματα μέσα σε προθήκη και ηχητικά αποσπάσματα συλλεγμένα από τα τοπία των αντίστοιχων εικόνων. Οι φωτογραφίες αντιπροσωπεύουν το φυσικό στοιχείο και τα ηχητικά την ανθρώπινη παρουσία. Τα ηχητικά αποσπάσματα βασίζονται στους ήχους της πόλης, των ναυπηγείων, των πλοίων, της σύγχρονης ζωής. Ο συνδυασμός εικόνας και ήχου μάς παραθέτει τις πολλαπλές εκφάνσεις του τοπίου καθώς και τη συνύπαρξη-σύγκρουση των ανθρώπων με τον αρχαιολογικό χώρο. Η αδυναμία των φωτογραφιών, να αποτυπώσουν την ιστορική, συμβολική και αρχαιολογική διάσταση του χώρου, καθώς αυτή δεν οπτικοποιείται στο τοπίο, έρχεται σε σύγκρουση με την ίδια τη φύση των χώρων, γεγονός που ισχυροποιείται με την τοποθέτησή τους μέσα σε μουσειακές προθήκες.

Η αντίθεση ανάμεσα στη σπουδαιότητα του τοπίου και της ανύπαρκτης αξιοποίησής του, αποδίδεται ακόμα πιο έντονα στο δεύτερο μέρος του έργου, με την ύπαρξη μίας εικόνας, όπου απαθανατίζονται οι εκδηλώσεις μνήμης της ναυμαχίας της Σαλαμίνας που πραγματοποιούνται κάθε χρόνο το Σεπτέμβρη. Οι γιορτές που οργανώνονται, με την συμμετοχή του Πολεμικού Ναυτικού και της πολιτείας, με παιδιά ντυμένα με παραδοσιακές στολές και συνοδεία μουσικής, σε έναν χώρο εγκαταλειμμένο, που θυμίζει βιομηχανική ζώνη, ενισχύουν αυτήν την αντίθεση και αποδίδουν ακόμα μία οπτική για τον χώρο.

Το τρίτο μέρος αποτελείται από τρία ψηφιακά κολλάζ που πλαισιώνουν την προθήκη. Αυτά τα κολλάζ αποτελούν την πολυσυλλεκτική αφήγηση του τι είναι η Σαλαμίνα, τι πιστεύουμε πως είναι, τι θα θέλαμε να είναι, τι θα ευχόμασταν να μην ήταν. Η πολύχρονη ερευνητική διαδικασία, παίρνει «σάρκα και οστά» σε αυτό το τρίτο μέρος, όπου παρουσιάζεται όλες οι ιστορίες πίσω από το μεγάλο αφήγημα της ναυμαχίας της Σαλαμίνας. Οι εικόνες που διαρθρώνουν αυτά τα κολλάζ, συνδέονται τόσο φορμαλιστικά, όσο και εννοιολογικά σε μία μη γραμμική αφήγηση. Τα κολλάζ έχουν τους ακόλουθους τίτλους: «Η κατασκευή του Άλλου», «Η κατασκευή του μύθου», «Οι Πέρσες νίκησαν στη ναυμαχία της Σαλαμίνας. Τα κολλάζ συνοδεύει έντυπο, με πληροφοριακό υλικό για κάθε αρχείο/φωτογραφία που βρίσκεται σε αυτά.

Συμπεράσματα

Συνοψίζοντας, η ναυμαχία της Σαλαμίνας, αποτέλεσε το σημείο αναφοράς του Δυτικού πολιτισμού από τον 19^ο αιώνα μέχρι και σήμερα, για τον διαχωρισμό του από την Ανατολική ταυτότητα και κουλτούρα. Η ναυμαχία της Σαλαμίνας επιτέλεσε διαχρονικά το σημείο αναφοράς ετεροπροσδιορισμού της Ευρωπαϊκής- Δυτικής ταυτότητας από τον εκάστοτε «Άλλο». Το αφήγημα αυτό ξεκίνησε από την Ελλάδα ήδη από το 480 π.Χ. και διαιωνίστηκε μέχρι και την σύγχρονη εποχή. Η άνοδος των εθνικών κινημάτων, η εθνικιστικής ιδεολογία, αλλά και η καταναλωτική κοινωνία, μέσω της οποίας διακινήθηκαν οι αναπαραστάσεις της ναυμαχίας της Σαλαμίνας σε όλα τα πλάτη και τα μήκη του κόσμου, συνέβαλαν καθοριστικά στην επικράτηση του αφηγήματος περί πολιτιστικής ηγεμονίας της Δύσης έναντι της Ανατολής. Για την υποστήριξη αυτής της θέσης, επιχειρήθηκε η εδραίωση της ιδέας για μία αδιάληπτη και συνεχή ιστορική γραμμή από τον πολιτισμό της αρχαίας Ελλάδας, μέχρι τις αξίες και τα ιδανικά της σημερινής Ευρωπαϊκής Ένωσης. Καθοριστικό ρόλο σε αυτή την κατεύθυνσή διετέλεσαν τόσο οι περιηγητές και οι φιλέλληνες που επισκέφτηκαν την Ελλάδα και γοητεύτηκαν από την αρχαία ιστορία της και τα αρχαιολογικά της ευρήματα τον 18^ο αιώνα, όσο και οι ίδιοι οι Έλληνες αρχαιολόγοι που προσπάθησαν να συνδέσουν την δημιουργία εθνικής ταυτότητας των Ελλήνων με τα υλικά λείψανα του παρελθόντος, δηλαδή τα αρχαία ερείπια. Το αφήγημα αυτό πήρε πολλές και διαφορετικές μορφές μέσα στους αιώνες, όμως η ουσία παρέμενε η ίδια, η ταύτιση του Ανατολίτη με τον ηττημένο βάρβαρο και του Δυτικού με τον νικητή Δημοκράτη και εκπολιτισμένο. Στο αφήγημα αυτό διεκδίκησαν μερίδιο και άλλα κράτη, εκτός εκείνων που ανήκουν στην Δυτική σφαίρα επιρροής, θέλοντας να διεκδικήσουν ένα κομμάτι της αίγλης αλλά και ένα σημείο αναφοράς στα δικά τους κατασκευασμένα αφηγήματα. Σήμερα, το τοπίο της ναυμαχίας της Σαλαμίνας δεν θυμίζει σε τίποτα τις μεγάλες αφηγήσεις που στήθηκαν γύρω από αυτό. Ο καταπατημένος αρχαιολογικός χώρος και τα 64 σύγχρονα, παράνομα ναυάγια στον αρχαιολογικό χώρο του Τύμβου των σαλαμινομάχων και της ευρύτερης περιοχής Κυνόσουρας, είναι εκεί να μας θυμίζουν κάτι από το ένδοξο παρελθόν του τοπίου, ένα τοπίο που δεν ταιριάζει στο νικηφόρο αφήγημά . Με το πολυμεσικό έργο μου: «Η σύγχρονη ναυμαχία της Σαλαμίνας: Ερείπια, ναυάγια και συλλογική μνήμη» προσπάθησα να αποδομήσω το μύθο της Σαλαμίνας και να μιλήσω για τις άγνωστες πτυχές της ιστορίας, που το κυρίαρχο σύστημα προσπάθησε να αποσιωπήσει.

Βιβλιογραφία

Bate, D. (2009) *Photography*. Berg, Oxford.

Byron Baron Byron G. G. (1814). *A Fragment of a Turkish Tale*. Thomas Davison. Oxford University, Oxford.

Cuno J. (2008) *Who owns antiquity? Museums and the battle over our ancient heritage*, Princeton University Press. Princeton.

Mazower M. (2008), "Archaeology, nationalism and the land in modern Greece". Στο Damaskos D., Plantzos D. (Επιμ.) "A Singular Antiquity: Archaeology and Hellenic Identity in Twentieth-Century Greece" (33-41). Benaki Museum, Athens.

Ελληνική

Anderson B. (1997), «Φαντασιακές κοινότητες, Στοχασμοί για τις απαρχές και τη διάδοση του εθνικισμού», μτφρ Χατζαρούλα Π. Νεφέλη, Αθήνα.

Βουδούρη Δ. (2001), «Κράτος και μουσεία. Το θεσμικό πλαίσιο των αρχαιολογικών μουσείων». Σάκκουλα, Αθήνα.

Γιαλούρη Ε. (2010), «Η Δυναμική των μνημείων», στο Γιαννακόπουλος Κ.- Γιαννιτσιώτης Γ.(επιμ.), «Αμφισβητούμενοι χώροι στην πόλη, χωρικές προσεγγίσεις του πολιτισμού», (349-380). Αλεξάνδρεια, Αθήνα.

Garland R. (2018), «Η Αθήνα στις φλόγες, η Περσική εισβολή στην Ελλάδα και η εκκένωση της Αττικής». Ψυχογιός, Αθήνα.

Gellner E. (1992), «Έθνη και εθνικισμός», μτφ Λαφαζάνη. Αλεξάνδρεια, Αθήνα.

Hellner M. (2023) *Ιστορία της αρχαιολογικής φωτογραφίας στην Ελλάδα*. ΟΤΑΝ, Αθήνα.

Κάλας Ν. (1998), «Ακρόπολη». Γραφή και φως. Ίκαρος, Αθήνα

Κουλούρη Χ. (2020), «Φουστάνελες και χλαμύδες». Αλεξάνδρεια, Αθήνα.

Λέκκας Π.(1996), «Η εθνικιστική ιδεολογία». Κατάρτι, Αθήνα.

Λέκκας Π.(2011) «Το παιχνίδι με το χρόνο». Παπαζήση, Αθήνα.

Λιάκος Α. (2012), «Αποκάλυψη, Ουτοπία και Ιστορία, οι μεταμορφώσεις της ιστορικής συνείδησης». Β' έκδοση. ΠΟΛΙΣ, Αθήνα.

Μπελαβίλας Ν. (2017), «Περί μνημείων και Μνήμης, οι υλικές πτυχές της ιστορίας», στο Παπαδημητρίου Ν., Αναγνωστόπουλος Α. (Επιμ.), «Το παρελθόν στο παρόν. Μνήμη, ιστορία και αρχαιότητα στη σύγχρονη Ελλάδα», (64-84). Καστανιώτης, Αθήνα.

Μωραΐτης, Κ. (2016). «Το τοπίο πολιτιστικός προσδιορισμός του τόπου: σημειώσεις για τη νεότερη τοπιακή επεξεργασία του τόπου». Σιδέρης, Αθήνα.

Παπαιωάννου, Η. (2014). «Η φωτογραφία του ελληνικού τοπίου». Εκδόσεις Άγρα, Αθήνα.

Πλάντζος Δ. (2016), «Το πρόσφατο μέλλον. Η κλασική αρχαιότητα ως βιοπολιτικό εργαλείο». Νεφέλη, Αθήνα.

Πλάντζος Δ. (2017), «Το παρελθόν ως τραυματική εμπειρία στο παρόν», στο Παπαδημητρίου Ν., Αναγνωστόπουλος Α. (Επιμ.) «Το παρελθόν στο παρόν. Μνήμη, ιστορία και αρχαιότητα στη σύγχρονη Ελλάδα», (117-135). Καστανιώτης, Αθήνα.

Πλάντζος Δ. (2023), Αρχαιοπολιτική. Εικοστός πρώτος, Αθήνα.

Σταθάτος Γ. (1996), «Η επινόηση του ελληνικού τοπίου» στο Παπαιωάννου Η. (Επιμ.) «Η ελληνική φωτογραφία και η φωτογραφία στην Ελλάδα» (114-144). Νεφέλη, Αθήνα.

Χαιρετάκης, Γ. (2018) «Οικιστική οργάνωση και χωροταξία στη Σαλαμίνα από τον 6^ο έως τον 1^ο αι. π.Χ.» [Διδακτορική Διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών]. Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών. <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/43178>

Χαμηλάκης Γ. (2012), «Το έθνος και τα ερείπιά του. Αρχαιότητα, αρχαιολογία, και το εθνικό φαντασιακό στην Ελλάδα». Εικοστός πρώτος, Αθήνα.

Χαμηλάκης Γ. (2015), «Η αρχαιολογία και οι αισθήσεις, βίωμα, μνήμη και συν-κίνηση». Μτφρ Νίκος Κούρκουλος. Εικοστός πρώτος, Αθήνα.

Χαμηλάκης Γ. (2017), «Κάποια χρέη δεν μπορούν να εξοφληθούν ποτέ: η αρχαιοπολιτική της κρίσης», στο Latimer Q., Szymczyk A. (Επιμ), «Documenta 14: A Reader» (495-536). Prestel/Random House, Μόναχο.

Χαμηλάκης Γ. (2018), «Υπάρχουν και άλλες αρχαιολογίες», στο «Αρχαιολογία και τέχνες», συνέντευξη Ροβάτσου Α., τχ.126, Απρίλιος 2018. (6-10) Αθήνα.

Χαμηλάκης Γ., Γκρήνμπεργκ Ρ. (2023), Αρχαιολογία, Έθνος και Φυλή, αναμέτρηση με το παρελθόν, αποαποικιοποίηση του μέλλοντος στην Ελλάδα και το Ισραήλ. Εικοστός πρώτος, Αθήνα.

Διαδικτυακές πηγές

<http://www.worldlii.org/int/other/treaties/COETSER/2000/2.html> Πρόσβαση 02/05/2023

Cartwright, M. (2013, 05 Μαΐου). Η Ναυμαχία της Σαλαμίνας. World History Encyclopedia <https://www.worldhistory.org/trans/el/1-337/> Πρόσβαση 28/03/2023

Psaropoulos J. (03/09/2020). For Greece the battle of Salamis never ended. The Wall Street Journal. <https://www.wsj.com/articles/for-greece-the-battle-of-salamis-never-ended-11599145362> Πρόσβαση 06/06/2023

Βελτανισιάν, Π. - Χαιρετάκης Γ. (06/06/2022) Πολέμησε η Ελισάβετ Β΄ στη Ναυμαχία της Σαλαμίνας;. ΑΣΣΟΔΥΟ <https://1-2.gr/2022/06/06/h-vasilissa-elisavet-v-kai-h-naymahia-ths-salaminas/> Πρόσβαση 16/04/2023

<https://shorturl.at/dgpJ6> Πρόσβαση 25 /05/2013

<https://www.instagram.com/p/Be0dh0THBio/?hl=el> Πρόσβαση 10/05/2023

<https://www.hellenicparliament.gr/Enimerosi/Grafeio-Typou/Deltia-Typou/?press=84fa6903-c92a-4da6-b9ad-ac7a013c2eb7> Πρόσβαση 18/04/2023

Ανυπόγραφο (29/09/2022). Φορ Ντερ Λάιεν: όπως και στη ναυμαχία της Σαλαμίνας, η δημοκρατία θα νικήσει. ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ <https://www.naftemporiki.gr/politics/1375254/fonter-laien-opos-kai-stin-navmachia-tis-salaminas-i-dimokratia-tha-nikisei/> Πρόσβαση 05/03/2022

<https://caldas.gov.co/index.php/portfolio-2/informacion-general/historia> Πρόσβαση 25//04/2023

Ανυπόγραφο (18/12/2019). Για την Ναυμαχίας της Σαλαμίνας «Σβήνουν» δημοτικά χρέη 2,5 εκατ. Ευρώ προς την ΕΥΔΑΠ. NEWS 24|7 <https://www.news247.gr/koinonia/naymachia-tis-salaminas-svinoygn-chreos-2-5-ekat-eyro-toy-dimoy-pros-tin-eydap.7551290.html> Πρόσβαση 02/06/2023

<https://www.youtube.com/watch?v=XgnzXkr5PoI> Πρόσβαση 01/06/2023

Pretes, M. (2003). Tourism and nationalism. Annals of Tourism Research. Volume 30, Issue 1 Ιανουάριος 2003, (125-142) <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S016073830200035X?via%3Dihub>

Πηγές Εικόνων

1. <https://shorturl.at/rxAMZ>
2. <https://tigerloaf.wordpress.com/tag/jean-baptiste-louis-gros/>
3. http://300spartanwarriors.blogspot.com/2016/03/classical-greece-and-ancient-greek_10.html
4. http://300spartanwarriors.blogspot.com/2016/03/classical-greece-and-ancient-greek_10.html
5. <https://www.archaeology.wiki/blog/2014/06/06/nellys/>
6. Αρχείο Βελτανισιάν Π. Ελλάδα
7. Αρχείο Βελτανισιάν Π. Ελλάδα
8. Αρχείο Βελτανισιάν Π. Ελλάδα
9. Αρχείο Βελτανισιάν Π. Ελλάδα
10. Αρχείο Βελτανισιάν Π. Ελλάδα
11. <https://www.rmg.co.uk/collections/objects/rmgc-object-11743>
12. <https://shorturl.at/rRVY7>
13. <https://shorturl.at/ORW18>
14. <https://shorturl.at/ORW18>
15. <https://www.instagram.com/p/Be0dh0THBio/?hl=el>
16. Αρχείο Βελτανισιάν Π. Ελλάδα
17. Αρχείο Βελτανισιάν Π. Ελλάδα
18. <https://www.youtube.com/watch?v=7epggNstg9o>
19. <https://www.neweurope.eu/article/pompeos-greece-visit-underlines-turkeys-isolation/>
20. Αρχείο Βελτανισιάν Π. Ελλάδα
21. <https://www.athensvoice.gr/epikairoτητα/politiki-oikonomia/109240/o-kammenos-kafasi-kai-kokkino-hali-eikones/>
22. <https://www.primeminister.gr/2019/11/11/22530>

Παράρτημα
«Η σύγχρονη ναυμαχία της Σαλαμίνας: Ερείπια, ναυάγια και
συλλογική μνήμη»

Προθήκη: Ξύλο MDF, Plexiglass, Φως LED.

Διαστάσεις: 155X55X55 εκ. η ξύλινη κατασκευή, 55X55X45 εκ. το plexiglass.

Κατασκευή: Κωνσταντίνος Ζηργάνος Καζολέας.

Προθήκη (1). Φωτογραφίες: Κωνσταντίνος Ζηργάνος Καζολέας

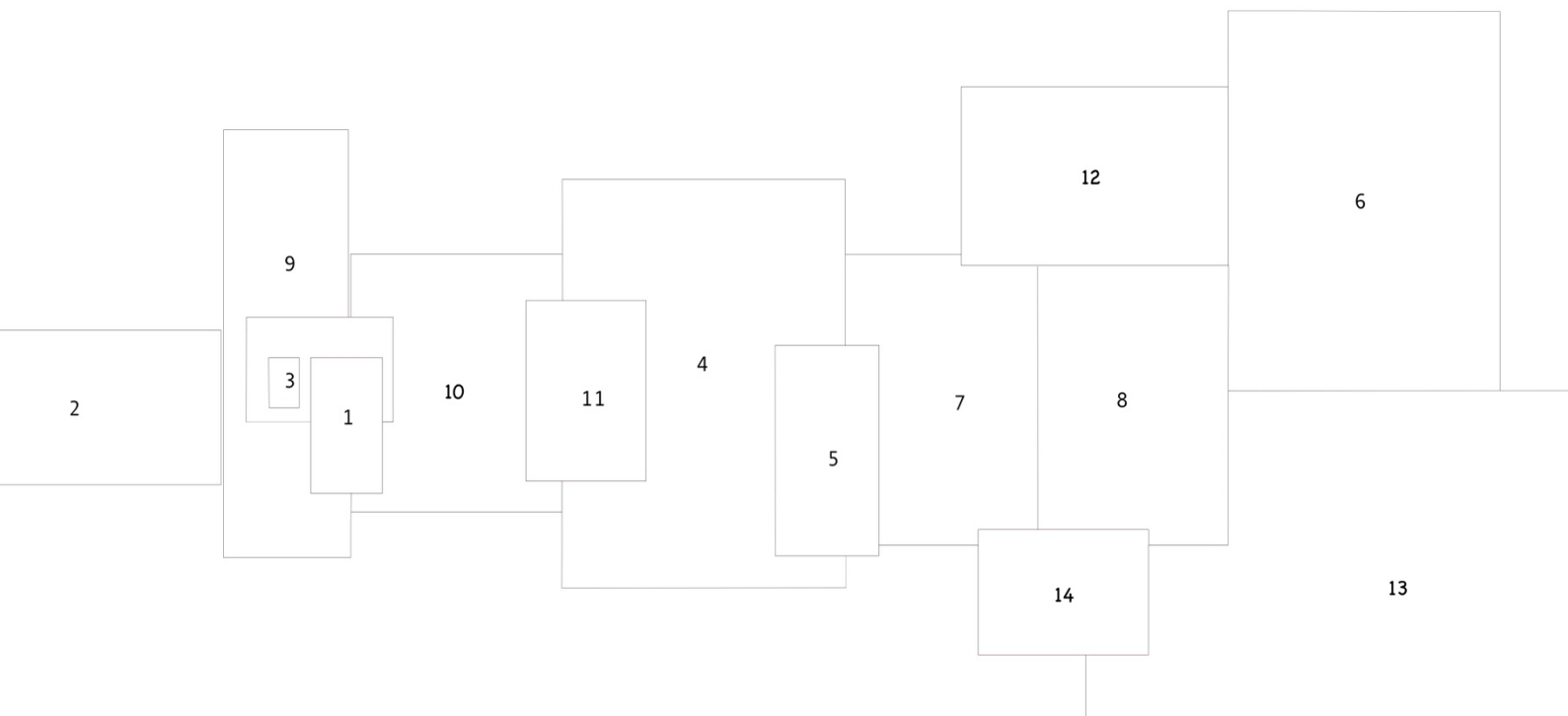

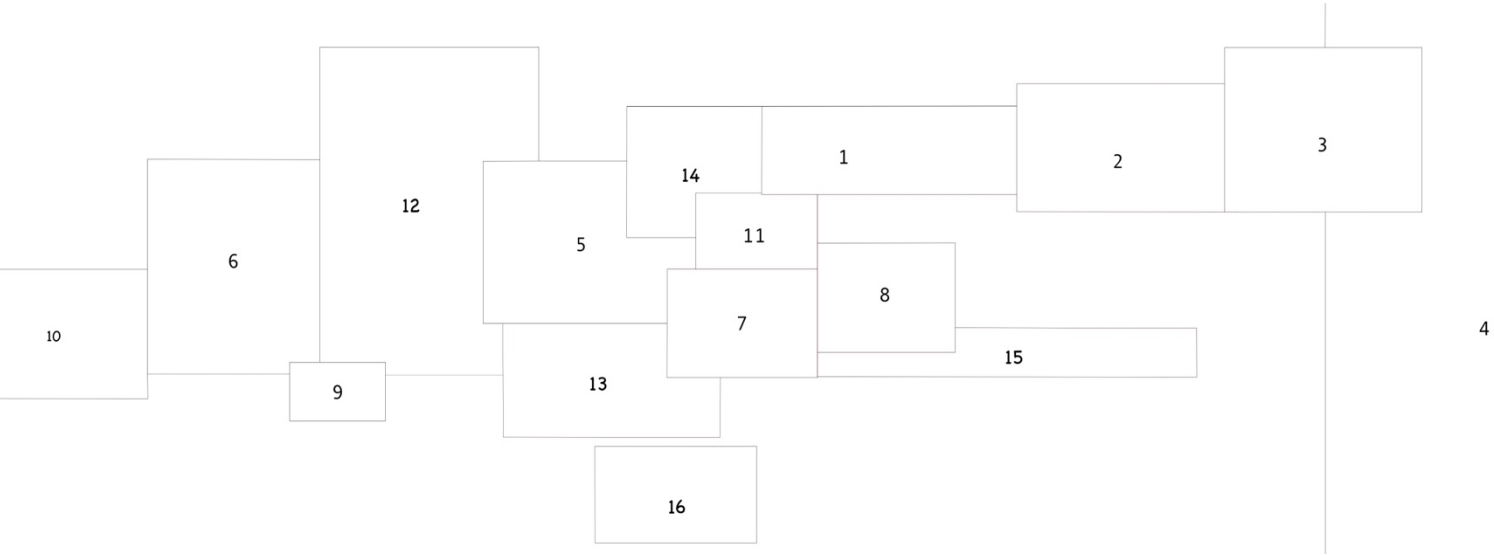
Προθήκη (2). Φωτογραφίες: Κωνσταντίνος Ζηργάνος Καζολέας

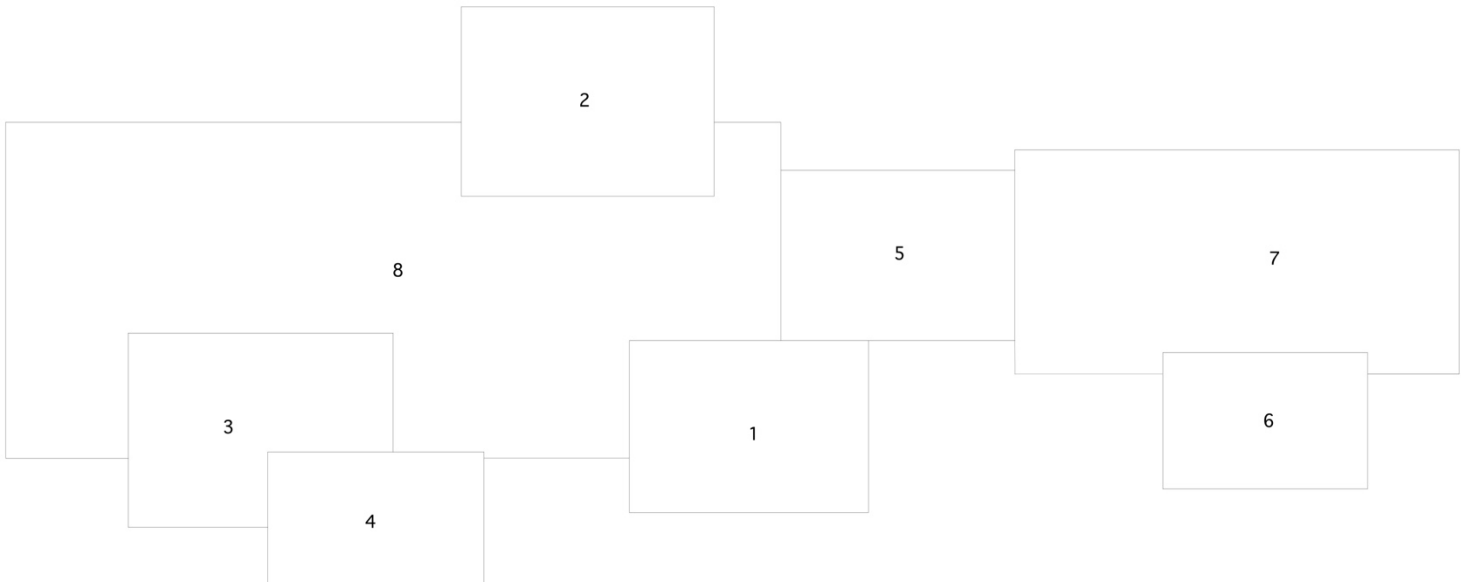

Προθήκη (3). Φωτογραφίες: Κωνσταντίνος Ζηργάνος Καζολέας

Ψηφιακά κολάζ, Διαστάσεις: 220X80 εκ.

Σχέδια εγκατάστασης

